

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

**Názory žáků střední odborné školy a učiliště z oblasti
rizikového chování**

Bakalářská práce

Autor: Ing. Petra Máchová

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

© 2018 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Ing. Petra Máchová

Učitelství odborných předmětů

Název práce

Názory žáků střední odborné školy a učiliště z oblasti rizikového chování

Název anglicky

Opinions of Secondary Vocational Schools Pupils from the Area of Risk Behavior

Cíle práce

Cílem práce je zjistit názory žáků vybrané střední odborné školy na problematiku kyberšikany a její prevence. Bude provedeno kvantitativní i kvalitativní šetření, na jehož základě budou navržena doporučení na úpravu preventivního programu dané školy.

Metodika

V teoretické části bude provedena rešerše literatury vycházející z dostupných literárních zdrojů. Bude použita metoda dotazníku a rozhovoru. Dotazníkové šetření bude provedeno mezi žáky posledních ročníků. S metodikem prevence bude proveden řízený polostrukturovaný rozhovor. Výstupem práce bude návrh opatření na úpravu stávajícího preventivního programu školy.

Doporučený rozsah práce
dle pravidel pro psaní bakalářských prací

Klíčová slova

adolescence, rizikové chování, kyberšikana, prevence, minimální preventivní program

Doporučené zdroje informací

- BÁRTÍK, Pavel a Jana HAMANOVÁ, MIOVSKÝ, Michal, ed. Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
- ČERNÁ, Alena. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.
- KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ. Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany: [tipy a náměty pro třídní učitele]. Praha: Portál, 2011. Třídní učitel. ISBN 978-80-7367-871-5.
- SOBOTKOVÁ, Veronika, Pavel BÁRTÍK a Jana HAMANOVÁ. Rizikové a antisociální chování v adolescenci: [monografie. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna. Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

Předběžný termín obhajoby
2018/19 ZS – IVP

Vedoucí práce
PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

Garantující pracoviště
Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Elektronicky schváleno dne 19. 10. 2018
PhDr. Lucie Smékalová, Ph.D. et Ph.D.
Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 7. 11. 2018
Ing. Karel Němejc, Ph.D.
Ředitel

V Praze dne 08. 11. 2018

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Názory žáků střední odborné školy a učiliště z oblasti rizikového chování* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze dne 15. 11. 2018

.....

Ing. Petra Máchová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní PhDr. Jitce Jirsákové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu a poskytnuté cenné rady při zpracování mé práce. Dále bych chtěla poděkovat paní Mgr. Petře Frdlíkové, paní Ing. Jaroslavě Peštukové a panu Ing. Jiřímu Vavříkovi – metodikům prevence rizikového chování za možnost konzultací a vstřícný přístup při zpracování praktické části práce. V neposlední řadě děkuji všem žákům Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov, kteří se ochotně zúčastnili kvantitativního šetření.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce na téma „Názory žáků střední odborné školy a učiliště z oblasti rizikového chování“ je zjistit názory žáků posledních ročníků vybrané střední odborné školy a učiliště na problematiku kyberšikany a její prevence a v případě zjištěných nedostatků navrhnout změny v preventivním programu školy vedoucí k jejich eliminaci.

Teoretická část práce vychází z dostupných sekundárních zdrojů týkající se řešené problematiky a je zaměřena především na rizikové chování u dětí a dospívajících, kyberšikanu a prevenci. Praktická část práce byla zpracována na základě výsledků provedeného kvalitativního a kvantitativního šetření na vybrané škole, kterou je Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov. Pro kvalitativní šetření byla zvolena metoda polostrukturovaných řízených rozhovorů s metodikou prevence, kvantitativní šetření bylo provedeno prostřednictvím dotazníkového šetření mezi žáky posledních ročníků.

Na základě provedeného šetření a zjištěných skutečností bylo doporučeno, aby jednotlivá střediska dané školy doplnila své preventivní programy o problematiku kyberšikany a realizovala na toto téma interně či za pomoci externích organizací vhodné preventivní aktivity. Dále bylo doporučeno vypracování krizového plánu kyberšikany, zapojení školy do preventivního projektu „Nenech to být“, vzdělávání zaměstnanců školy v problematice kyberšikany a bezpečného užívání internetu a v neposlední řadě bylo doporučeno informování rodičů a zákonných zástupců o problematice a úskalích kyberšikany.

Klíčová slova: adolescence, rizikové chování, kyberšikana, prevence, minimální preventivní program

Abstract

The aim of the bachelor thesis "Opinions of secondary vocational schools pupils from the area of risk behavior" is to find out the opinions of students in the last years of the selected secondary school on cyberbullying and its prevention and, in case of deficiencies, to propose changes in the preventive program of the school leading to their elimination.

The theoretical part of the thesis is based on the available secondary sources related to the problem solved and is focused mainly on the risk behavior by children and adolescents, cyberbullying and prevention. The practical part of the thesis is based on the results of the qualitative and quantitative survey carried out at a selected school, which was the Secondary School of Technology, Gastronomy and Automobile Chomutov. For the qualitative survey, the method of semi-structured controlled interviews with the methodology of prevention was chosen; a quantitative survey was carried out by questionnaire survey among the students of the last years of education on the selected school.

Based on the investigations and findings, it is recommended to complement the preventative programs with the topic of cyberbullying in the individual centers of this school and implement preventive activities internally or with help of external organizations. In addition to that, it is recommended to develop a cyberbullying crisis plan, to involve the school in the preventive project "Don't let it be", to educate the staff of the school about cyberbullying and safe use of the Internet, and, last but not least, to inform parents and legal representatives about the problems and pitfalls of cyberbullying.

Key words: adolescence, risk behavior, cyberbullying, prevention, minimal prevention program

OBSAH

1 Úvod	10
2 Cíl práce a metodika.....	11
2.1 Cíl práce	11
2.2 Metodika	11
3 Teoretická východiska	12
3.1 Charakteristika období dospívání - adolescence	12
3.2 Význam vrstevnické skupiny a školní třídy	13
3.2.1 Vrstevnická skupina	13
3.2.2 Školní třída	14
3.3 Rizikové chování.....	15
3.4 Kybernetický svět.....	17
3.4.1 Charakteristika kybernetického světa.....	17
3.4.2 Vývoj a chování adolescenta v kybernetickém světě	18
3.5 Kyberšikana.....	19
3.5.1 Charakteristika kyberšikany	20
3.5.2 Rozdíl mezi kyberšikanou a šikanou	20
3.5.3 Prostředky, formy a typy kyberšikany.....	22
3.5.4 Aktéři kyberšikany	24
3.5.5 Důsledky a dopady kyberšikany.....	26
3.5.6 Kyberšikana a legislativa.....	27
3.5.7 Výskyt kyberšikany v České republice	28
3.6 Prevence a intervence.....	28
3.6.1 Koordinace primární prevence a role školy.....	29
3.6.2 Minimální preventivní program	31
4 Praktická část práce	32
4.1 Charakteristika vybrané školy.....	32
4.2 Charakteristika kvantitativního šetření	33
4.3 Charakteristika kvalitativního šetření	34
4.4 Zhodnocení výsledků šetření.....	35
4.4.1 Vyhodnocení kvantitativního šetření.....	35
4.4.2 Vyhodnocení kvalitativního šetření.....	48

4.5 Shrnutí výsledků šetření.....	53
4.6 Navržení nápravných opatření	55
5 Závěr	60
6 Seznam použitých zdrojů	63
7 Seznam vyobrazení	67
8 Přílohy.....	68

1 Úvod

Využívání informačních a komunikačních technologií se v současné době dostává prakticky do všech oblastí společenského života a zásadně mění tradiční vztahy a procesy ve společnosti. Děti a dospívající této doby vyrůstají v prostředí, kde je možné veškeré potřebné informace získat bez většího úsilí na internetu, seznamování probíhá přes aplikace či sociální sítě a většinu záležitostí lze vyřešit online bez nutnosti sociálního kontaktu. Kyberprostor umožňuje člověku uspokojení všech jeho potřeb kromě těch nejzákladnějších – fyziologických potřeb. Ač se zdá, že informační a komunikační technologie přináší společnosti samé výhody, není tomu tak. Jedním z mnoha negativ je totiž možnost jejich zneužití kyberagresory.

Tomuto zneužití podléhají nejspíše právě děti a dospívající, kteří prochází obdobím experimentování, hledání sama sebe a změn hodnotových žebříčků. Na rozdíl od dospělých navíc nejsou schopni dostatečně objektivně vyhodnotit rizikovou situaci a zvolit její vhodné řešení. Proto se děti a dospívající stávají nejzranitelnější skupinou. Aby bylo eliminováno riziko, že se některý z těchto jedinců stane agresorem, přihlížejícím či samotnou obětí kyberšikany, je nutná dostatečná prevence nejen v rámci rodiny, ale také v rámci školy.

Důvodem výběru tohoto tématu byla osobní zkušenost s kyberšikanou, kterou jsem získala v jedné z neziskových organizací jako dobrovolník. Obětí kyberšikany se stal jeden z klientů této organizace. Samotný průběh i následné řešení dopadů kyberšikany názorně ukázaly, jak nebezpečná kyberšikana může být, a že není vhodné možnosti zneužití informačních a komunikačních technologií podceňovat. K tomu má však mnoho dospělých tendence směřovat, a to především proto, že nemají o možnostech a nástrahách těchto technologií dostatečné informace.

Bakalářská práce je zaměřena na zjištění názorů žáků vybrané střední odborné školy a učiliště na problematiku kyberšikany a její prevence. Práce je rozčleněna na dvě části. V teoretické části práce jsou zpracována teoretická východiska související s danou problematikou. V praktické části jsou vyhodnoceny výsledky kvalitativního a kvantitativního šetření, která byla provedena na vybrané střední odborné škole a učilišti. Na základě těchto výsledků jsou následně navržena nápravná opatření.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je zjistit názory žáků vybrané střední odborné školy na problematiku kyberšikany a její prevence a v případě zjištění nedostatků navrhnout vhodné úpravy primárního preventivního programu dané střední odborné školy. Dílčími cíli, které vedou k naplnění hlavního cíle práce, jsou:

- zpracovat a shrnout teoretická východiska,
- provést charakteristiku vybrané střední odborné školy,
- realizovat kvantitativní šetření,
- realizovat kvalitativní šetření,
- zpracovat a vyhodnotit získaná data,
- shrnout výsledky šetření,
- v případě zjištění nedostatků navrhnout změny a možnosti zlepšení v prevenci kyberšikany na vybrané škole.

2.2 Metodika

Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část práce byla zpracována na základě analýzy sekundárních zdrojů, které jsou uvedeny na konci této práce v seznamu použité literatury. Jednalo se o studium odborné literatury, která se věnuje zejména rizikovému chování v období dospívání, a to především problematice kyberšikany a její prevenci.

Při zpracování praktické části práce byly informace čerpány z interních dokumentů vybrané střední odborné školy a učiliště a dále z výsledků provedeného kvantitativního a kvalitativního šetření. Kvantitativní šetření bylo provedeno prostřednictvím dotazníkového šetření mezi žáky posledních ročníků. Pro kvalitativní šetření byla zvolena metoda polostrukturovaných řízených rozhovorů s metodikou prevence rizikového chování působících na vybrané střední odborné škole a učilišti. Získané informace byly následně zpracovány, vyhodnoceny a na jejich základě byla navržena doporučení na úpravu preventivního programu dané školy.

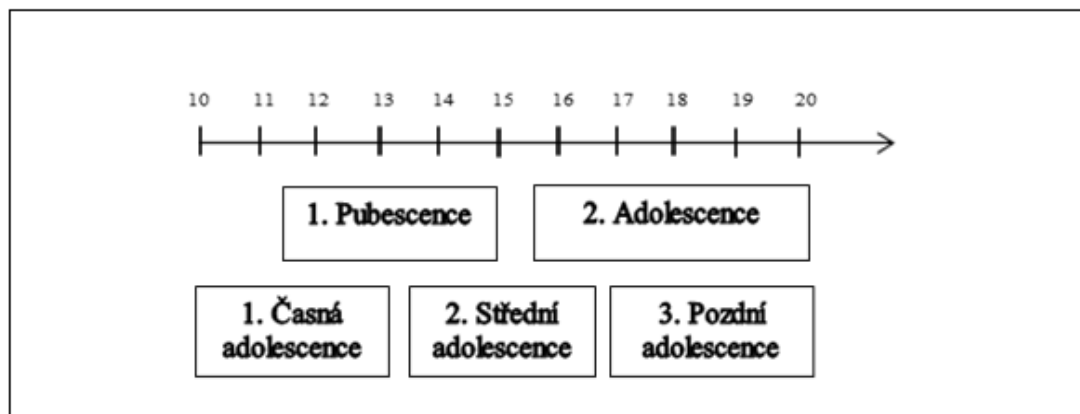
3 Teoretická východiska

V následující kapitole jsou zpracována teoretická východiska, která souvisí s problematikou rizikového chování v dospívání a jeho prevencí. Zároveň je v této kapitole přiblížena problematika kyberšikany včetně charakteristiky jejích aktérů, dopadů a návaznosti na českou legislativu.

3.1 Charakteristika období dospívání - adolescence

Pro vývojové období nazývané adolescence existuje velké množství vědeckých koncepcí. Dolejš (2010, s. 82) ve své publikaci pracuje s pojmem adolescence jako s obecnějším a nadřazeným pojmem označujícím dívky a chlapce ve věkové kategorii 10-20 let. Vágnerová (2012, s. 367) označuje adolescenci jako přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí. V rámci tohoto životního období dochází ke komplexní proměně osobnosti v oblasti psychické, somatické i sociální. Tyto změny jsou primárně podmíněny biologicky, ale zároveň je ovlivňují faktory psychické a sociální. V současném pojetí bývá adolescence rozdělována do dvou či tří etap, které znázorňuje následující schéma.

Schéma 1: Dělení adolescence

Zdroj: vlastní zpracování dle Sobotkové a kol. (2014, s. 27)

V období adolescence si jedinec vytváří vlastní identitu. To znamená, že se mnohem více zajímá o to, jak na něho pohlíží ostatní a tato zjištění porovnává s tím, jak se sám cítí (Dolejš, 2010, s. 83). O tomto jevu se zmiňuje také Vágnerová (2012, s. 371), která doplňuje, že se hledání vlastní identity v období adolescence projevuje větší snahou o sebepoznání, které se uskutečňuje především

v rámci vrstevnické skupiny, jenž poskytuje možnost základního sebevymezení. Má-li adolescent dostatečně funkční citové zázemí mezi svými vrstevníky, daří se mu dobře vyrovnat s nezdarů a jeho sebeúcta roste (Jedlička, 2001, s. 126).

Formování osobní identity a utváření vztahu k okolnímu světu jsou vyjadřovány určitým životním stylem jedince. Hledání tohoto osobního životního stylu vyžaduje nejen experimentování, ale také hledání nových autorit, vzorů, ideálů a hodnot (Thorová, 2015, s. 419-420). Změny spojené s adolescencí proto vedou ke ztrátě starých jistot a potřebě nové stabilizace. Jedním z hlavních úkolů tohoto období je tedy dosažení nové přijatelné pozice ve společnosti a díky tomu i potvrzení určité jistoty (Vágnerová, 2012, s. 370-371).

Zároveň adolescenti usilují o co nejranější získání práv a svobody v rozhodování, ovšem povinnosti a zodpovědnost přijímají velice neochotně. To souvisí i s faktem, že při prosazování změn, experimentování s různými variantami chování a hledání hranic, jednají adolescenti často extrémně (Vágnerová, 2012, s. 370-371). Thorová (2015, s. 430-431) doplňuje, že psychika adolescentů je díky intenzivním emocím a pomaleji se rozvíjejícím regulačním dovednostem mnohem zranitelnější a náchylnější k psychopatologii. Adolescenti tak mají největší předpoklady k zapojení se do rizikových akcí.

3.2 Význam vrstevnické skupiny a školní třídy

3.2.1 Vrstevnická skupina

Snaha o osamostatnění se v období adolescence bývá doprovázena zaměřením na jiné sociální skupiny, než je rodina. Vrstevnická skupina funguje jako opora při procesu vytváření individuální identity jedince. V tomto případě lze hovořit o tzv. skupinové identitě, která jedinci poskytuje pomoc při překonávání nejistoty v procesu osamostatňování se (Vágnerová, 2012, s. 423).

V průběhu dospívání se jedinec začleňuje do různých vrstevnických skupin a jeho úspěšnost v tomto začleňování ovlivňuje také jeho další vývoj. Vrstevníci jsou pro dospívající velmi důležitou referenční skupinou a částečně rozvolňují pevné vazby na rodiče, což je v tomto vývojovém období žádoucí. Jedinec se proto snaží

dosáhnout nejlepšího možného postavení ve skupině a přiblížit se co nejvíce roli „vůdce“ či „hvězdy“ (Ševčíková a kol., 2014, s. 129).

Obstát mezi vrstevníky představuje pro každého adolescenta více či méně stresující úkol. Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin nebo pro jedince vyrůstajícího bez rodičovského zájmu je navíc vrstevnická skupina mnohem významnější než pro jedince s dobrým rodinným zázemím (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 83).

Většina dospívajících se pohybuje v daném kontinuu sociálních pozic uprostřed a velmi populární či nepopulární jedinci jsou spíše v menšině. Ti jedinci, kteří se stávají tzv. outsidersy nebo se obávají, že by se jimi mohli stát, používají různé prostředky ke stoupaní výš po společenském žebříčku včetně šikany a kyberšikany (Ševčíková a kol., 2014, s. 129).

Během období dospívání se průběžně mění velikost i složení vrstevnických skupin. Charakteristická je určitá proměnlivost a experimentování v oblasti vrstevnických vztahů či zapojení do více skupin najednou. Socializace ve vrstevnické skupině nakonec vede k větší individualizaci jedince a k jeho odpoutávání se z vazby na vrstevníky. K tomuto osamostatnění a kritickému pohledu na skupinu dochází ve většině případů ke konci období adolescence. Průběh socializace v rámci vrstevnické skupiny lze rozdělit do těchto fází (Vágnerová, 2012, s. 430):

- vstup do skupiny a adaptace na ni,
- přijetí skupinové identity (ztotožnění se s danou skupinou),
- postupné odpoutání se od skupiny po splnění její vývojové úlohy v životě jedince.

3.2.2 Školní třída

Školní třída je specifickou a významnou skupinou, ve které dospívající tráví poměrně hodně času. V období adolescence bývá pozice ve třídě důležitou součástí osobní identity a představuje určitý precedens obecné sociální úspěšnosti (Vágnerová, 2012, s. 428). Školní úspěšnost či neúspěšnost žáka a jeho chování přímo souvisí se sociálním klimatem školní třídy. Z tohoto důvodu je pro učitele

nezbytné, aby dostatečně zvládal následující činnosti (Burdová, Sixta, Traxler, 2012, s. 12):

- získat dostatečné informace o jevech odehrávajících se ve třídě,
- umět diagnostikovat klima školní třídy (alespoň orientačně),
- umět navrhnout a následně provést vhodnou intervenci.

Bez dostatečné diagnostiky klimatu školní třídy není náprava chování a prospěchu žáka možná. Při této diagnostice je nutné vnímat klima ve třídě v souvislostech, nikoliv izolovaně od environmentálních, sociálně psychologických a kulturních souvislostí (Burdová, Sixta, Traxler, 2012, s. 12).

Sociální klima třídy je chápáno jako dlouhodobě trvající a pro danou třídu typický soubor jevů. Tím je myšleno především dlouhodobé rozpoložení typické pro danou třídu a ustálené postupy vnímání, reagování a prožívání všech zúčastněných (Sobotková a kol., 2014, s. 103). Zásadní je, jak klima dané třídy subjektivně hodnotí samotní aktéři. Těmito aktéry jsou jednotliví žáci, učitelé vyučující v dané třídě, skupiny žáků ve třídě a jedinci stojící mimo tyto skupiny. Sociální klima třídy je přitom přímo ovlivňováno klimatem celé školy a pedagogického sboru (Burdová, Sixta, Traxler, 2012, s. 12).

Obvykle je školní třída kvůli velkému počtu žáků rozčleněna do více podskupin na základě různých kritérií (genderově, prospěchově, zájmově apod.). Vnitřní diferenciací třídy je dlouhodobý a živý proces, tudíž například přechod žáka do nové třídy znamená opětovné usilování o dobré postavení ve skupině (Vágnerová, 2012, s. 429). Z tohoto důvodu je pro učitele závažným úkolem v rámci prevence intolerance a sociálního násilí pomoci každému žákovi najít své nezastupitelné místo ve společenstvu třídy. Stejně důležité je řešení problematiky komunikace a kooperace ve školní třídě i mimo ní (Jedlička, 2001, s. 109-110).

3.3 Rizikové chování

Rizikové chování mladé generace a jeho prevence patří ke stěžejním tématům v současném školském prostředí (Vyleťal, 2014, s. 3). Jedná se o složitý a komplexní jev, který lze definovat jako souhrn aktivit, projevů a reakcí adolescenta, které vykazují zvýšený výskyt negativních důsledků jak pro aktéra, tak pro jeho sociální

okolí. Vzorce rizikového chování lze podrobit vědeckému zkoumání a je možné je ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi. Tento pojem je nadřazen k pojmům problémové, delikventní, asociální, antisociální či disociální chování (Dolejš, 2010, s. 23). Miovský (2015, s. 28) doplňuje, že v důsledku rizikového chování dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, výchovných, sociálních a dalších rizik pro společnost či samotného jedince. Tento pojem nahrazuje dlouho používaný termín „sociálně patologické jevy“.

Forem rizikového chování existuje celá řada a jedná se vždy o výsledky interakce různých biologických, psychologických, duchovních a sociálních proměnných (Dolejš, 2010, s. 19-23). Konkrétní projev rizikového chování je tak následkem řady příčin, mezi které obecně patří například prostředí, materiální podmínky, dědičnost, osobnostní rysy a vlastnosti jedince i jeho rodinných příslušníků, přátel a spolužáků apod. (Vyleťal, 2014, s. 5-6; Burdová, Sixta, Traxler, 2012, s. 5). Tyto obecné příčiny je dále nutné více specifikovat a na jejich základě následně navrhovat preventivní opatření (Vyleťal, 2014, s. 6).

V období adolescence je experimentování s rizikovými způsoby chování do jisté míry považováno za součást přirozeného vývoje. Takové chování je zpravidla dočasné, s přibývajícím věkem odeznívá a ve většině případů nepřekračuje hranici trestného činu. Uchylování se k rizikovému chování je především účelové a pomáhá řešit aktuální potřeby jedince. Světová zdravotnická organizace (WHO) dokonce považuje adolescenty za samostatnou rizikovou skupinu a stanovila pojem „syndrom rizikového chování v dospívání“ (Sobotková a kol., 2014, s. 45).

Koncept rizikového chování se neustále vyvíjí a jeho základní oblasti se postupem času rozšiřují. V současné době je mezi tyto základní oblasti rizikového chování řazeno záškoláctví, šikana, kyberšikana a extrémní projevy agrese, rasismus a xenofobie, závislostní chování, sexuální rizikové chování, extrémně rizikové sporty, rizikové chování v dopravě, negativní působení sekt a spektrum poruch příjmu potravy. Ve většině případů však existuje spíše kombinace jednotlivých typů rizikového chování nebo přecházení od jednoho typu k druhému (Miovský a kol., 2015, s. 29). Odborná literatura v tomto případě mluví o syndromu problémového chování a o rizikovém životním stylu (Vyleťal, 2014, s. 5).

3.4 Kybernetický svět

3.4.1 Charakteristika kybernetického světa

Pro to, aby bylo možné pochopit problematiku kyberšikany, je třeba popsat prostředí, ve kterém probíhá, tedy kyberprostor (cyberspace). Jedná se o virtuální svět, který se jedinci otevírá ve chvíli, kdy vstupuje do on-line prostředí pomocí internetových sítí (Hulanová, 2012, s. 27).

Kybernetický svět je tvořen mnoha součástmi, mezi které patří například mobilní telefony, sítě a služby mobilních operátorů, počítače, různé druhy kanálů a nosičů informací (kino, televize, herní konzole, média apod.) a samozřejmě s nimi související internet (Burdová, Traxler, 2012, s. 4). Svým uživatelům poskytuje internet velké množství informací, zábavy, pohodlí a především anonymitu. V uživatelském internetu proto vzniká dojem naprosté bezpečnosti. V kybernetickém světě lze rozlišit bezpečnost počítačovou a osobní (Vaňkátová, 2012, s. 4-5):

- počítačová bezpečnost – je tvořena především ochranou dat a informací (antivirové programy, obtížně dešifrovatelná hesla, firewally apod.);
- osobní bezpečnost – je zastoupena zásadami a pravidly bezpečného užívání informačních technologií (tzv. netiketa).

Díky rozvoji nových technologií tak dostala komunikace další rozměr. Internet a činnost na něm se staly součástí společenského života. V tomto virtuálním prostředí vznikají komunity a sociální sítě, které slouží k výměně informací. Vztahy zde existují ve virtuálních komunitách, přičemž jejich zprostředkovatelem je elektronická komunikace. K výměně názorů může docházet pod zachovanou i pozměněnou identitou, což poskytuje ideální prostor pro experimentování, které je pro období adolescence charakteristické (Thorová, 2015, s. 423). Hulanová (2012, s. 28) dodává, že chování v kyberprostoru je často odlišné od chování v reálném světě. To je způsobeno především tím, že v kyberprostoru se mění vnímání druhých lidí i vnímání sama sebe.

Díky těmto faktorům s aktivitou v kybernetickém světě úzce souvisí pojem počítačová kriminalita (tzv. cybercrime). Tento pojem lze použít v případě, že pachatel užil informačních technologií k naplnění jedné ze skutkových podstat

trestného činu a zároveň nebezpečnost jeho jednání dosáhla požadovaného stupně nebezpečnosti pro společnost (Burdová, Traxler, Sixta, 2012, s. 14). Dle Traxlera (2012, s. 14) se počítačová kriminalita dělí do dvou základních kategorií. První z nich je protiprávní jednání, přičemž cílem útoku je samotný počítač (např. krádež dat, zneužití osobních údajů apod.). Druhou kategorií reprezentuje protiprávní jednání páchané s využitím informačních technologií za účelem spáchání trestné činnosti. Počítač je v tomto případě pouze nástrojem nikoli cílem.

3.4.2 Vývoj a chování adolescenta v kybernetickém světě

Kybernetický svět nabízí adolescentům ideální prostředí pro experimentování a hledání vlastní identity. Pro většinu dospívajících jsou informační a komunikační technologie velice důležité. Nepoužívání internetu je v dnešní době prakticky nemožné a nevyužívání různých aplikací či sociálních sítí vede u dospívajících až k sociálnímu vyloučení. Dlouhé diskuse probíhající online, sdílení života pomocí tzv. statusů, nahrávání fotek na sociální sítě, sdílení hudby a jiné činnosti jsou projevem sociálních potřeb, které měli dospívající vždy. Ovšem nyní jsou přeneseny do jiného prostředí (Černá a kol., 2013, s. 14-15).

Americký psycholog John Suler, který se ve svých výzkumech věnuje motivaci a chování adolescentů v online prostředí, definoval čtyři základní okruhy potřeb charakteristických pro období dospívání, které je možné částečně uspokojit pomocí virtuálního světa (Krčmářová, 2012, s. 79):

- potřeba objevování vlastní identity a experimentování s ní,
- potřeba intimity a sounáležitosti,
- potřeba separace od rodiny a pečujících osob,
- potřeba ventilovat frustraci.

Chování ve virtuálním světě je spojeno se změnou vnímání druhých lidí i sama sebe. Také dospívající v kyberprostoru spíše mění své chování nežli identitu. Díky anonymitě a snadnému opuštění diskuse se jedinci stávají upřímnějšími, útočnějšími a častěji porušují společenské normy. Na jedné straně tak kyberprostor může sloužit k osobnímu růstu, na druhé straně může být jeho vliv destruktivní (Thorová, 2015, s. 423-424). S tímto jevem úzce souvisí pojem online

disinhibice, což znamená ztrátu zábrán v online komunikaci. Pro disinhibiční efekt jsou typické následující faktory (Černá a kol., 2013, s. 15-16):

- disociační anonymita – možnost skrývat svojí identitu;
- asynchronicita – online komunikace nemusí probíhat vždy ve stejném čase a není proto potřeba reagovat okamžitě;
- neviditelnost – dává agresorovi odvalu dělat věci, které by v běžném offline kontaktu nedělal;
- disociační imaginace – představa o tom, že se komunikace odehrává v jiném (virtuálním) světě bez následků;
- solipsistická introjekce – používání vlastní fantazie a přání k vytvoření představy o komunikačním partnerovi (neexistence reálného obrazu druhého člověka);
- minimalizace autority – díky internetu není jasné, jaký společenský status má osoba, se kterou komunikace probíhá.

3.5 Kyberšikana

S nástupem nových technologií a jejich využitím širokou veřejností se způsoby komunikace mezi mládeží v posledních několika letech výrazně mění. Přímý kontakt se vytrácí a je nahrazován komunikací pomocí technologií. Jedním z častých způsobů zneužití moderních technologií je právě kyberšikana (Martínek, 2015, s. 170).

Definice kyberšikany existuje velké množství. Čech a Zvoníčková (2017, s. 11) definují kyberšikanu jako zvláštní druh šikany, při které se útočník snaží své oběti ublížit pomocí informačních a komunikačních technologií. Ve světě (především v USA) je tento pojem používán v případě, kdy jí provádí děti a mladiství vůči jiným dětem a mladistvým. To znamená, že útočník a oběť jsou v rovnocenném postavení. Pokud stejné negativní činnosti vykonává dospělý nebo je přímo jejich obětí, řadí se tyto aktivity do jiných více specifikovaných kategorií (např. stalking, sexuální obtěžování apod.). V České republice však toto rozdělení na základě věku pachatele a oběti neexistuje a je proto používán obecný pojem kyberšikana (Hulanová, 2012, s. 37).

3.5.1 Charakteristika kyberšikany

Kyberšikana je jednou z častých forem rizikového chování, jelikož se jedná o specifický druh šikany, k jejímuž páchání jsou používány informační a komunikační technologie. Jedná se tedy o různé podoby hrozeb, obtěžování, ponižování, ztrapňování či trýznění páchaných prostřednictvím internetu a mobilních technologií (Burdová, Traxler, 2012, s. 6). Ač je kyberšikana často definována jako záměrná činnost, může vzniknout také nezáměrnou cestou například jako nevhodný vtip, který se v on-line prostředí vymkne kontrole (MŠMT, Kopecký, Szotkowski, 2017, s. 1).

Mezi základní charakteristické rysy, kterými se kyberšikana vyznačuje a odlišuje od ostatních forem šikany, patří (Beranová, Moravcová, Vyleťal, 2014, s. 4-5):

- anonymita,
- nezávislost na místě a čase,
- proměna profilu agresora a oběti,
- široké publikum a rychlé šíření na internetu,
- změna chování všech aktérů,
- obtížná kontrola.

Tyto jednotlivé charakteristiky jsou blíže rozvedeny v následující kapitole v rámci vysvětlení zásadních odlišností od tradiční školní šikany, se kterou kyberšikana úzce souvisí.

Kyberšikana je často zaměňována s pojmem on-line obtěžování, které je však na rozdíl od kyberšikany představováno pouze jednorázovými útoky s dočasným dopadem pro oběť. Pro kyberšikanu je typické její dlouhodobé trvání a časté opakování útoků (MŠMT, Kopecký, Szotkowski, 2017, s. 1).

3.5.2 Rozdíl mezi kyberšikanou a šikanou

Vzhledem k tomu, že je kyberšikana specifickým druhem šikany, má také s tradiční šikanou několik základních společných rysů. Proto je nutné kyberšikanu zkoumat a řešit v jejím kontextu. Pro oba zmíněné typy rizikového chování je charakteristické opakované a úmyslné agresivní jednání, které oběť vnímá jako ubližující a dále také mocenská nerovnováha mezi agresorem a obětí (Černá, 2013, s. 20-33).

Přestože se tradiční školní šikana a kyberšikana mohou vzájemně prolínat, doplňovat či jedna přecházet v druhou, nelze tyto dva pojmy považovat za shodné. Obě formy šikanování jsou ve společnosti považovány za nežádoucí a zraňující, existuje mezi nimi však mnoho odlišností. Některé z nich byly zmíněny již v předchozím textu.

Hlavním rozdílem mezi tradiční šikanou a kyberšikanou je anonymita a odstup od oběti, kterou si agresor může zachovat. Tento odstup poskytuje pachateli pocit bezpečí a je pro něho snazší minimalizovat pocity viny, neboť nevidí způsobené škody. Oběť naopak nezná identitu pachatele a většinou ztrácí obecnou důvěru k lidem (Rogers, 2011, s. 32).

Čech a Zvoníčková (2017, s. 11) doplňují, že díky této anonymitě nezáleží na pohlaví, socioekonomické situaci nebo věku agresora. V různých sociálních prostředích zastává každý jedinec různé role a tím se liší také to, jak v jednotlivých prostředích vystupuje. Pokud má agresor nastavenou v některém sociálním prostředí pozitivní sociální roli (např. premiant třídy), většinou jej v případě řešení kyberšikany nikdo nebude podezřívat jako viníka. Při kyberšikaně nemusí být agresorem fyzicky silný jedinec jako u tradiční šikany, ale stává se jím jedinec, který je silný v informačních technologiích. Profil agresora a oběti se tak mění (Hulanová, 2012, s. 48).

Šikana naproti tomu probíhá v prostředí, které je všem účastníkům známé a v takovémto prostředí je možné šikanu určitými nástroji řešit. Při tradiční šikaně agresori pocítují na vlastní kůži důsledky svého jednání a za nikoho se v konečné fázi nemohou skrýt. Šikana a její základní složky se stávají hmatatelnými a dobře rozpoznatelnými. Zpravidla nikdy neprobíhá po celou dobu potají bez svědků a těch, kteří by ji mohli odhalit (Čech, Zvoníčková, 2017, s. 11).

Dalším rozdílem od tradiční šikany je skutečnost, že kyberšikana může probíhat kdykoli během dne a její publikum může být prakticky neomezené. To dává agresorovi možnost proniknout do míst, kde se oběť běžně cítí bezpečně a kam by se před tradiční šikanou uchýlila (Rogers, 2011, s. 32). Čech a Zvoníčková (2017, s. 11) dodávají, že kyberšikana má díky všudypřítomnému internetovému prostoru

a neomezenému trvání mnohonásobně větší dosah než tradiční šikana. Díky nezávislosti na místě a čase může být navíc poměrně dlouho skryta nebo neodhalena.

Komplikované odhalení kyberšikany také úzce souvisí s vysokou technickou zdatností dětí a mládeže a jejich schopností používat informační a komunikační technologie. Mnoho dospělých, kteří by mohli kyberšikanu odhalit, nemají technické znalosti a schopnosti na tak vysoké úrovni, a tím je kyberšikana méně odhalitelná (Čech, Zvoničková, 2017, s. 11).

Nejen odhalení ale také způsob řešení kyberšikany je mnohem obtížnější než u tradiční šikany. A to především proto, že v případě této formy šikany je komplikované zajistit rychlou ochranu oběti, zajistit dostatečný počet svědků a vystopovat útočníka (MŠMT, Kopecký, Szotkowski, 2017, s. 3).

Poslední zásadní odlišností je, že na rozdíl od jiných forem šikany může mít kyberšikana také mezigenerační rozměr. Děti a mladí lidé mohou šikanovat dospělé, a to včetně vlastních rodičů a učitelů takovým způsobem, který by ve skutečném světě nebyl možný (Rogers, 2011, s. 33).

3.5.3 Prostředky, formy a typy kyberšikany

Technologický pokrok znamená pro společnost v mnoha ohledech velký přínos. Ovšem s rozvojem technologických prostředků souvisí také několik negativních jevů, mezi které patří například jejich zneužití k páčání kyberšikany. Prostředků, které mohou být takto zneužity, existuje celá řada od mobilních telefonů, tabletů, notebooků až po vzájemně propojené počítače.

Mobilní telefony nabízí útočníkům možnost intenzivního obtěžování pomocí častého prozvánění a výhružných, nemravných či zastrašujících telefonátů. Mezi nejčastější zneužití mobilního telefonu však patří zaslání krátkých textových zpráv (dále jen SMS zprávy), které především v České republice převažují nad telefonáty. Díky možnosti skrytého čísla volajícího, jednorázovým SIM kartám a internetovým SMS bránám může být agresor dlouhou dobu neodhalen. S postupným rozvojem tzv. chytrých mobilních telefonů a tabletů se stala problematika kyberšikany ještě složitější, jelikož agresori mohou pomocí těchto zařízení pořizovat také fotografie

či videa a díky internetovému připojení tyto materiály okamžitě šířit dál (Rogers, 2011, s. 33-34; Vašutová a kol., 2010, s. 80-81).

Právě zmíněný všudypřítomný internet a jeho rozvoj nabízí kyberagresorům nepřehledné množství možností k páčání kyberšikany. Díky němu je možné sdílet cizí fotografie, videa, informace, posílat obtěžující e-maily, zesměšňovat ostatní na sociálních sítích, vytvářet blogy s hanlivým obsahem apod. S rozvojem sociálních sítí, na kterých ve většině případů oběť bezelstně sdílí své osobní údaje, se možnosti kyberšikany ještě více rozšířily (Rogers, 2011, s. 33-34; Vašutová a kol., 2010, s. 80-81).

Rozlišit lze dva základní typy útoků, a to přímé a nepřímé. V případě nepřímých útoků lze říci, že se jedná o útoky v zastoupení. Skutečným agresorem je ten, za kterého útok provádí nevědomě někdo jiný. Agresor se může prostřednictvím třetí osoby například nabourávat do účtu oběti, ukrást jí heslo, založit si účet pod identitou oběti nebo účet oběti smazat (Martínek, 2015, s. 173-174). Zástupcem agresora je v tomto případě třetí osoba, která většinou nevědomky vykoná „špinavou práci“ a tím oběť nějakým způsobem potrestá. Ač je tento typ kyberšikany méně častý, útoky agresora jsou o to zákeřnější. Mnohem častější jsou však přímé útoky, které jsou jednodušší a rychlejší. V těchto případech je útok na oběť veden přímo agresorem, nikoliv přes prostředníka (Moravcová, 2012, s. 8-10). Mezi tyto přímé útoky patří například (Hulanová, 2012, s. 39; Martínek, 2015, s. 174-175):

- kyberstalking – posílání výhružných a obtěžujících zpráv;
- phishing – zcizení hesel a následné zneužívání osvojeného cizího účtu;
- internetové hlasování – vytváření hanlivých anket a otázek, které nekontrolovatelně běží pomocí různých komunikačních prostředků;
- blogování – pomlouvání a zveřejňování citlivých informací pomocí blogu;
- kyberbullying – uvádění a šíření lživých, choulostivých informací nebo obrazových materiálů;
- bluejacking – zasílání dehonestujících obrázků, fotografií nebo videí, na kterých jsou oběti zesměšňovány a karikovány;
- outing – rozhlásování citlivých či nepravdivých zpráv o oběti;
- rozesílání virů, spyware nebo hackování;

- happy-slapping – šíření videonahrávky, na které je oběť fyzicky napadána;
- kybergrooming – je jedním z nejnebezpečnějších kyberútoků. Agresor svým chováním vyvolává v dítěti falešnou důvěru pomocí komunikačních technologií s úmyslem připravit jej na schůzku v reálném světě, kde je oběť následně nejčastěji pohlavně zneužita.

Rozlišit jednotlivé formy kyberšikany je obtížné a jejich klasifikace jsou různé. Obecně lze říci, že kyberšikana může probíhat formou nevyžádaných sdělení (spamy, viry, hoaxy, SMS zprávy, telefonáty), obtěžování (harrasment), pomlouvání, vydávání se za někoho jiného, vyloučení, pronásledování, vyhrožování, krádeží hesla nebo odhalování různých citlivých informací o oběti (Vašutová a kol., 2010, s. 82-88). Kožíšek a Písecký (2016, s. 62) doplňují, že velmi častou formou kyberšikany se staly útoky na online reputaci. V dnešní době je značná část života každého jedince zaznamenávána online a především pro mládež má tato sféra života velký význam. Reálný a virtuální život se prolínají a špatná reputace v jednom z nich má následky i v životě druhém. Většina online útoků na reputaci probíhá frontálně a přímočaře například pomocí nenávistných skupin na sociálních sítích. Druhou možností jsou útoky na identitu, při kterých se agresor vydává za oběť a koná takové kroky, aby zničil její online reputaci. Příkladem může být vytváření webových stránek se závadným obsahem jménem oběti apod. (CZ.NIC, 2013, s. 117-119).

3.5.4 Aktéři kyberšikany

Mezi hlavní aktéry kyberšikany patří oběť, agresor (útočník, pachatel) a přihlížející. Sociální role a pozice všech těchto aktérů mají spolu se strukturou a normami dané vrstevnické skupiny významný vliv na vznik i celý průběh kyberšikany (Ševčíková a kol., 2014, s. 129).

Na rozdíl od agresorů, lze u obětí kyberšikany a tradiční šikany nalézt více společných rysů. Jedná se především o jedince, kteří mají málo přátel a kontakty navazují prostřednictvím internetu. Skoro polovina obětí je zároveň uživateli na sociálních sítích (Vaňkátová, 2012, s. 16).

Oběťmi kyberšikany se nejčastěji stávají čtyři typy jedinců (Černá, 2013, s. 61-62):

- pasivní oběti – slabší a málo asertivní jedinci, kteří hůře zapadají do kolektivu a pro agresora představují snadný cíl;
- oběti „provokatéři“ – jedinci vyvolávající v druhých díky svým vlastnostem agresi;
- agresor, který se sám stává obětí – jeho jednání vyvolá vlnu odporu u jeho oběti, která se kyberšikanou začne mstít;
- jedinci nevybočující v reálném prostředí, ale zranitelní v online prostředí – agresor získává k oběti a jejím osobním údajům lehce přístup.

O tom, že se žák stal obětí kyberšikany vypovídá řada změn v jeho chování. V mnoha případech jedinec náhle přestane používat mobil či počítač, při odchodu od počítače je u něho možné pozorovat známky rozčilení či frustrace, vystupuje ustrašeně nebo se u něho mohou dostavit poruchy spánku a soustředění. Varovným signálem by mělo pro učitele i rodiče být, když se žák vyhýbá rozhovorům o tom, co na počítači dělá. Často lze u těchto žáků pozorovat také neklid a nervozitu, když mu přijde e-mail nebo jakákoli jiná elektronická zpráva (Martínek, 2015, s. 179).

V mnohých případech se agresorem stává sama oběť či přihlížející tradiční šikany, kteří se touto cestou mstí. Zrádnost kyberšikany tkví v tom, že agresorem se může stát po malé rozepři i nejlepší přítel oběti (Vaňkátová, 2012, s. 16). Důvodem, proč se někteří jedinci stanou agresory a uchýlí se ke kyberšikaně, může být například potřeba uvolnit se, získat uznání, demonstrovat svou sílu, posílit pocit sounáležitosti nebo vyrovnat se se strachem. Spouštěčem takového jednání se následně stává například pocit nudy, sociální konflikty, spory ve třídě, změny v třídním kolektivu, rozpad přátelství, zveřejnění osobních informací a v neposlední řadě pocit, že kyberšikana je „normální“ (Štoček, 2016, s. 43).

Podezření, že se žák stal kyberagresorem, lze pojmut ve chvíli, kdy se v jeho chování náhle objevují projevy jako je přehnaný smích u počítače, rychlé vypínání monitoru a zavírání programů při příchodu dospělé osoby, trávení dlouhých hodin u počítače či mobilu, rozčilení v případě zákazu používání počítače, vyhýbaní se rozhovorům o činnosti na internetu a v neposlední řadě používání velkého množství

různých online účtů a adres. Učitelé by si měli dát především pozor na situace, kdy se ve škole tvoří směřující se hloučky kolem jednoho mobilního zařízení nebo počítače (Martínek, 2015, s. 179).

Role přihlížejícího je v celém procesu kyberšikany velice důležitá. Tento aktér může proti kyberšikaně otevřeně vystoupit a zabránit tak jejímu dalšímu pokračování a stupňování. Bohužel ve většině případů přihlížející proti kyberšikaně nevystoupí a důvodů může být celá řada. Jedná se o průsečík více faktorů jako je například strach, nerozpoznání skutečného nebezpečí, podceňování závažnosti kyberšikany, dynamika ve skupině nebo osobnostní charakteristika přihlížejícího. Dle postoje ke kyberšikaně a následnému jednání lze rozdělit přihlížející do následujících skupin (Ševčíková a kol., 2014, s. 133):

- následovníci aktivně podporující agresora;
- jedinci podporující otevřeně agresora bez vlastního ubližování oběti;
- jedinci, kteří agresora ne otevřeně podporují a zůstávají pasivní;
- nezúčastnění pozorovatelé;
- jedinci, kteří nesouhlasí se šikanou, ale aktivně se proti ní neprojevují;
- jedinci, kteří se snaží oběti otevřeně pomoci.

3.5.5 Důsledky a dopady kyberšikany

Dopady kyberšikany mohou být v některých případech mnohem závažnější než dopady tradiční šikany. Vždy však záleží na formě kyberšikany, velikosti skupiny přihlížejících, osobnosti oběti, míře podpory rodiny a školy, stylů útoku a dalších ovlivňujících faktorech. Dopady kyberšikany se netýkají pouze obětí, ale také agresorů, přihlížejících a širšího sociálního okolí. Důsledky je možné rozdělit na okamžité a dlouhotrvající, které mohou přetrvat až do dospělosti (Černá, 2013, s. 83-85; Field, 2009, s. 64).

Mezi okamžité fyzické důsledky lze zařadit například bolesti břicha a hlavy, pomačování, problémy s pleť, nechutenství či přejídání, špatné držení těla, vypadávání vlasů apod. Okamžité intelektuální dopady se projevují potížemi s učením a pamětí, zhoršeným soustředěním, sníženou motivací či maskováním svého nadání. V oblasti sociální se může začít objevovat agresivní

jednání, nedůvěra, fixování se na jednoho kamaráda či nízká sociální schopnost jednání s lidmi. Velký dopad kyberšikany je však v oblasti sebevědomí, které začíná klesat, jedinec obviňuje sám sebe a je přecitlivělý vůči jakékoli kritice. Dlouhodobými dopady jsou následně deprese, sebevražedné sklony, fobie, záchvaty úzkosti, obsedantní myšlenky a jednání či posttraumatická stresová porucha (Field, 2009, s. 70-71).

3.5.6 Kyberšikana a legislativa

Český právní řád nezná pojem šikana ani kyberšikana, což ovšem neznamená, že jsou beztrestné. Šikana nejčastěji naplňuje skutkovou podstatu trestných činů, jakými je například omezování osobní svobody, krádež, pomluva, vydírání, ublížení na zdraví a podobně (Burdová, Traxler, 2012, s. 26-27). Je proto třeba vycházet z činů, které se v rámci (kyber)šikany odehrávají a na základě toho směřovat další šetření (Moravcová, 2012, s. 10).

Nezáleží na formě, kterou jsou útoky páčány. Rozhodující je, že pachatel jednal úmyslně a dopustil se jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu definovaného v trestním zákoně (Štoček, 2016, s. 44).

Mezi zákony a paragrafy, ze kterých je možné čerpat základní informace, patří (Moravcová, 2012, s. 10-12):

- Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.),
- Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.),
- Zákon o ochraně osobních údajů (zákon č. 101/2000 Sb.),
- Zákon o elektronických komunikacích (zákon č. 127/2005 Sb.),
- Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (zákon č. 250/2016 Sb.).

Trestní odpovědnost mladistvých je posuzována soudy pro mládež, a to s ohledem na mravní a rozumovou vyspělost dané osoby. Po dovršení plnoletosti jsou osoby již plně trestně odpovědné a projednávání probíhá běžným způsobem v trestním řízení (Burdová, Traxler, 2012, s. 26-27).

Pokud bude dokázáno, že k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost škola. Pokud má tedy někdo z personálu školy podezření, že byl

spáchán trestný čin, je jeho povinností se obrátit na příslušné orgány. V případě, že bude zjištěno zanedbání ze strany ředitele školy či pedagoga, může být právně či pracovněprávně potrestán (Štoček, 2016, s. 44).

3.5.7 Výskyt kyberšikany v České republice

Dle výzkumu rizikového chování českých dětí v prostředí internetu, který byl proveden v roce 2014 v rámci projektu E-Bezpečí, se s některým z projevů kyberšikany setkalo přes 50 % oslovených dětí. Nejčastěji se setkali s vydíráním, vyhrožováním a zastrahováním. Celkem 29,8 % dotazovaných bylo požádáno cizím člověkem na internetu o zaslání své fotografie, čemuž vyhovělo 54,67 % takto oslovených dětí. Zároveň bylo zjištěno, že 54,3 % dotazovaných komunikuje s neznámými lidmi přes internet (E-Bezpečí, 2014).

V roce 2016 byl proveden Národní výzkum kyberšikany učitelů, dle kterého se oběťmi kyberšikany stalo přibližně 1 118 oslovených pedagogů (21,73 %). Učitelé se v kyberprostoru nejčastěji stali oběťmi verbálních útoků jako je urážení, ztrapňování, ponižování a pomlouvání. Dále se také setkali s vyhrožováním, prozváněním a šířením ponižujících fotografií. Dle průzkumu převažují spíše útoky krátkodobé, které trvají několik týdnů. Nejčastěji jsou útoky na učitele páčány v rámci sociálních sítí a pomocí služeb mobilních telefonů. Zároveň bylo zjištěno, že v 40,5 % případů je kyberagresorem žák či skupina žáků (Kopecký, Szotkowski, 2016).

3.6 Prevence a intervence

Pojem prevence vychází z latinského slova „*praevenio*“, které v překladu znamená předejít či předstihnout. Dle toho překladu přistupuje k výkladu významu prevence také pedagogika (Bělík, 2012, s. 56). Prevence rizikového chování je jakýkoliv typ vzdělávacích, výchovných, sociálních, zdravotních a jiných intervencí, které směřují k předcházení výskytu a progresi rizikového chování nebo k pomoci řešit jeho důsledky (Mioviský, 2015, s. 29).

Odborná literatura dělí prevenci na dva základní typy. Tím prvním je nescifická prevence, jejímž cílem je obecně zdravý rozvoj osobnosti, dodržování společenských pravidel a odpovědnost za sebe a své jednání. V rámci této prevence je podporováno

osvojování pozitivního sociálního chování, efektivní využití volného času a aktivity podporující zdravý životní styl. Druhým typem je specifická prevence, jejímž cílem je předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování (Burdová, Sixta, Traxler, 2012, s. 6). Miovský (2015, s. 30) doplňuje, že realizace specifické primární prevence by měla být jasně prostorově a časově ohraničena a její realizátor by měl mít připravený plán a přípravu programu.

Prevenici rizikového chování lze rozlišit na primární, sekundární a terciární. Primární (všeobecná) prevence se týká aktivit, které jsou zaměřeny na celou populaci a jejím cílem je předcházet rizikovým projevům chování. Sekundární (selektivní) prevence se již zaměřuje na jedince, u kterých existuje zvýšené nebezpečí vzniku rizikového chování. Sekundární prevence je nejčastěji realizována formou včasné intervence, léčení a poradenství s cílem předejít vzniku a rozvoji rizikového chování. Terciární (indikovaná) prevence je zacílena na osoby, které již mají s daným problémem osobní negativní zkušenost. Cílem terciární prevence je zamezit dalšímu šíření problému a recidivě pomocí resocializace a reintegrace (Bělík, 2012, s. 57).

3.6.1 Koordinace primární prevence a role školy

Klíčovou roli v koordinaci školní prevence rizikového chování v České republice má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Pro to, aby byla primární prevence efektivní, musí být realizována v úzké spolupráci více různých subjektů (škol, školských poradenských zařízení, Policie České republiky, nestátních neziskových organizací apod.). Koordinační mechanismy se prolínají na horizontální (meziřesortní) i vertikální (od státní přes krajskou až k místní) úrovni. Na vertikální úrovni MŠMT metodicky vede činnost krajských školských koordinátorů prevence a pracovníků pedagogicko-psychologických poraden. Přes tyto subjekty na krajské úrovni dále vede práci školních metodiků prevence na jednotlivých školách (MŠMT, 2013, s. 11-12).

Škola má ze zákona povinnost chránit žáky před rizikovým chováním a sociálně patologickými jevy (Moravcová, 2012, s. 16). Z toho důvodu je důležité, aby dokázala u všech žáků zvýšit povědomí o kyberšikaně, definovat kompetence v rámci školy i mimo ni, začlenit dané téma do výuky, dostatečně vzdělávat

pedagogy v dané problematice a v neposlední řadě včas rozpoznat kyberšikanu a její indikátory (Štoček, 2016, s. 43-44).

Na půdě školy by měla probíhat prevence kyberšikanou dvojího typu. Prvním typem je prevence směřující k žákům a jejím cílem je, aby si žáci osvojili pravidla bezpečného užívání internetu. Druhým typem je vytvoření efektivního plánu prevence kyberšikanou jako součásti preventivní strategie dané školy (Burdová, Traxler, 2012, s. 27). Mezi hlavní aktéry prevence ve školním prostředí patří ředitel školy, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog či školní speciální pedagog a třídní učitel.

Ředitel školy je přímo zodpovědný za prevenci a řešení zjištěných rizikových forem chování. V rámci své funkce především zodpovídá za vytvoření a hodnocení primárního preventivního programu a jmenuje do funkce školního metodika prevence (Bělík, 2012, s. 64). Úkolem školního metodika prevence je zejména koordinace tvorby preventivního programu školy a kontrola jeho realizace. Zároveň realizuje aktivity zaměřené na prevenci jednotlivých forem rizikového chování, metodicky vede ostatní pedagogické pracovníky a koordinuje jejich další vzdělávání v oblasti prevence (MŠMT, 2013, s. 12-13). Pedagogové by poté měli začlenit problematiku kyberšikanou do výuky, posilovat mezi žáky empatii, pracovat na pozitivním klimatu ve třídě i celé škole, vést žáky k úctě k druhým, vytvářet dobré vztahy a dávat žákům pozitivní zpětnou vazbu (Štoček, 2016, s. 44).

Prevence na úrovni školy spočívá především v informovanosti všech zúčastněných osob. Podstatné je také prohlubování důvěry mezi žáky a jejich rodiči a pedagogy, protože je nutné, aby se s problémem měli kde svěřit. O kyberšikaně je třeba otevřeně mluvit a to nejen proto, aby se dotyčný nestal obětí, ale aby se nevědomky nestal také přihlížejícím či přímo agresorem (Burdová, Traxler, 2012, s. 13-14). V případě zjištění výskytu kyberšikanou u žáků, je nezbytné, aby škola tento problém řešila s rodiči, dále v rámci resortu školství s pedagogicko-psychologickými poradnami a středisky výchovné péče, v resortu zdravotnictví s pediatry, psychology, psychiatry a odbornými lékaři a v neposlední řadě také v rámci resortu sociální péče s oddělením sociální prevence a oddělením pro rodinu a děti (Koutná a kol., 2011, s. 13-14).

3.6.2 Minimální preventivní program

Jedná se o konkrétní dokument školy, který je zaměřený na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu a na jejich osobnostní a sociální rozvoj. Tento dokument je založen na podpoře vlastní aktivity žáků a zapojení celého pedagogického sboru školy za spolupráce se zákonnými zástupci žáků školy. Minimální preventivní program je zpracován na jeden školní rok a podléhá kontrole České školní inspekce. Účinnost jeho realizace by měla být průběžně vyhodnocována a výsledky hodnocení jsou součástí výroční zprávy o činnosti školy (MŠMT, 2010, s. 4). Tento dokument zahrnuje krátkodobé cíle primární prevence na rozdíl od Školní preventivní strategie, která je dlouhodobým programem (Ciklová, 2014, s. 20-21).

Aby se ve škole podařilo vytvořit efektivní plán prevence, měla by se dostatečně věnovat následujícím pěti klíčovým oblastem (Burdová, Traxler, 2012, s. 29-30):

- pochopení podstaty kyberšikany a otevřená diskuse o ní;
- aktualizace existujících praktik a postupů týkajících se patologického chování a s jejich novým obsahem seznámit žáky i rodiče;
- hledání vhodných postupů, jak obětem usnadnit nahlášení kyberšikany;
- podpora žáků při pozitivním využívání technologií;
- pravidelné hodnocení prevence a její účinnost v boji proti kyberšikaně.

Škola by měla mít zároveň vytvořené krizové plány, které obsahují jasné postupy ke konkrétním rizikovým projevům chování. Tyto postupy by měly být závazné pro každého pedagogického pracovníka (Ciklová, 2014, s. 24). Pokud potřebuje vedení školy pomoci se zajištěním primární prevence kyberšikany, může se obrátit na externí organizace, jako je například pedagogicko-psychologická poradna, středisko výchovné péče nebo nestátní nezisková organizace se zaměřením na primární prevenci ve školách (Moravcová, 2012, s. 16). Organizace, které v oblasti prevence kyberšikany nabízejí na území České republiky pomoc patří například Národní centrum bezpečnějšího internetu, z. s., Projekt E-Bezpečí, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Prev-centrum, z. ú. a další.

4 Praktická část práce

Tato část práce je zaměřena na aplikaci teoretických poznatků o kyberšikaně a její prevenci na konkrétní školu. Zvolenou školou pro výzkumné šetření je Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov, příspěvková organizace.

4.1 Charakteristika vybrané školy

Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov, příspěvková organizace vznikla v roce 2012 sloučením původní Střední školy technické a automobilní Chomutov, Obchodní akademie, Střední odborné školy gastronomie a Středního odborného učiliště Chomutov. V roce 2014 dále došlo k připojení Střední odborné školy služeb a Středního odborného učiliště Kadaň (SŠ AGT Chomutov, 2017).

Výuka probíhá celkem ve čtyřech střediscích, které se nachází v Chomutově, Kadani, Jirkově a Údlících. Škola poskytuje střední odborné vzdělání zaměřené na zemědělství, gastronomii, strojírenské a autoopravářské obory, služby, podnikání a potravinářství v denní i dálkové formě ukončené maturitní zkouškou. Zároveň v denním studiu poskytuje vzdělání, které je zakončeno závěrečnou učňovskou zkouškou a získáním výučního listu nebo v případě Praktické školy dvouleté získáním osvědčení o závěrečné zkoušce absolventa. Škola také poskytuje vzdělání pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami či žáky imobilní (SŠ AGT Chomutov, 2018).

Při škole pracuje spolek „Sdružení rodičů a přátel dětí a školy Kadaň, z. s.“, které vede rodiče ke správné výchově a seznamuje je s výchovnými a vzdělávacími cíli školy. Zároveň také školu informuje o námětech, stížnostech a připomínkách ze strany rodičů a podílí se na jejich vyřizování. V neposlední řadě přispívá škole dobrovolnou pomocí, materiálními i finančními prostředky a vytváří podmínky pro realizaci mezinárodní výměny žáků. V Jirkově pracuje při škole také občanské sdružení SK Olymp Jirkov, z. s. sdružující sportovní reprezentanty školy. Podporuje jejich účast na sportovních akcích, organizuje sportovní soutěže a zajišťuje účast školních družstev v soutěžích všech úrovních (SŠ AGT Chomutov, 2017).

4.2 Charakteristika kvantitativního šetření

Cílem kvantitativního šetření bylo zjistit názory žáků Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov na problematiku kyberšikany a její prevence. Cílovou skupinou byli žáci posledních ročníků čtyřletých studijních oborů zakončených maturitní zkouškou, nástavbových oborů zakončených maturitní zkouškou a tříletých oborů s výučním listem. Pro toto kvantitativní šetření byla jako nejvhodnější metoda zvolena metoda dotazníkového šetření, jejímiž hlavními přednostmi je záruka anonymity, úspora času, jednoduchost vyhodnocení, nezkrácenost dotazů a standardizovaná formulace otázek.

V úvodní části dotazníku byli respondenti prostřednictvím průvodního dopisu seznámeni s autorem dotazníku a také s účelem a významem dotazníkového šetření. Dále byli respondenti ujištěni o anonymitě a diskrétnosti provedeného šetření. Instrukce, jak má být dotazník správně vyplněn, byly respondentům sděleny při jeho rozdávání osobně autorem nebo popřípadě pověřeným učitelem. Dotazník se skládal z celkem 22 otázek, které byly zaměřeny na jeden z pěti tematických okruhů. První okruh otázek byl zaměřen na základní identifikaci respondentů. Zbylé čtyři tematické okruhy jsou shodné s výzkumnými otázkami, které byly pro toto šetření stanoveny:

1. Na jaké úrovni mají žáci znalost o problematice kyberšikany?
2. Jaké jsou názory žáků na problematiku kyberšikany?
3. Mají žáci dostatečné informace o kyberšikaně a její prevenci?
4. Představují žáci posledních ročníků rizikovou skupinu z hlediska bezpečnosti při používání informačních a komunikačních technologií?

Otázky druhého tematického okruhu tedy ověřovaly znalosti, které respondenti mají o kyberšikaně a její prevenci. V rámci třetího tematického okruhu byly zkoumány názory respondentů na danou problematiku. Následující část dotazníku byla zaměřena na informovanost respondentů o problematice kyberšikany a na realizované preventivní aktivity v rámci vybrané školy. Prostřednictvím posledního okruhu otázek bylo zjišťováno, zda jsou respondenti rizikovou skupinou z hlediska používání informačních a komunikačních technologií a z hlediska bezpečnosti užívání internetu. Na závěr dotazníku mohli respondenti vyjádřit k dané problematice svůj vlastní názor, připomínky či návrhy na změny v oblasti prevence

rizikového chování na dané škole. Vzor dotazníku je součástí příloh této práce (viz. Příloha č. 2).

Dotazníkové šetření bylo provedeno celkem na třech střediscích vybrané školy v termínu od 10. 9. do 18. 9. 2018. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 127 žáků posledních ročníků. Z celkového počtu 127 žáků byl soubor tvořen z 36 % žáky střediska v Chomutově, z 36 % žáky střediska v Kadani a z 28 % žáky střediska v Údlících. Dotazník byl vyplněn správným způsobem celkem 124 krát, což znamená, že jeho návratnost byla 97,64 %. Tři dotazníky byly vyřazeny pro jejich neúplnost či nevhodnou formulaci odpovědí. Dotazníky byly respondenty vyplněny v papírové podobě a následně statisticky zpracovány pomocí elektronické verze dotazníku na webové stránce Vyplňto.cz. Takto získané elektronické údaje byly dále vyhodnoceny pomocí aplikace MS Office Excel.

4.3 Charakteristika kvalitativního šetření

Pro kvalitativní šetření byla zvolena metoda polostrukturovaného řízeného rozhovoru. Smyslem této formy hloubkového rozhovoru je získat odpovědi na předem připravený okruh hlavních otázek, který je pro všechny respondenty stejný a dále na doplňující otázky, které průběžně vyplývají z rozhovoru (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 160-162).

Cílem kvalitativního šetření bylo zjistit, jak je na jednotlivých střediscích Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov nastaven systém prevence kyberšikany, jaké aktivity jsou v rámci této prevence uskutečňovány, jakým způsobem jsou zaměstnanci školy dále vzděláváni v dané problematice a v poslední řadě jak škola přistupuje k řešení případného výskytu kyberšikany.

Na každém středisku Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov působí jeden metodik prevence rizikového chování. Ten spolu s výchovným poradcem tvoří poradenské pracoviště školy a v součinnosti se zástupci ředitele příslušného střediska se zaměřují na předcházení rizikovým faktorům v chování žáků. Každé středisko má zároveň vytvořen na období daného školního roku vlastní preventivní program a to v takové podobě, aby akceptoval specifika možných problémů s ohledem na složení vzdělávaných žáků (SŠ AGT, 2017).

Polostrukturované řízené rozhovory byly s metodiky prevence provedeny v období od 17. 9. do 1. 10. 2018 na střediscích vybrané školy v Chomutově, Kadani a Údlicích. Všem metodikům prevence bylo shodně položeno následujících osm otázek:

1. Má Vaše středisko vytvořen preventivní program zaměřený na kyberšikanu?
2. Jaké aktivity Vaše škola praktikuje v rámci prevence kyberšikany a případně v jakých ročnících?
3. Vyhodnocujete pravidelně účinnost preventivního programu?
4. Domníváte se, že mají žáci Vaší školy dostatečné informace o zásadách bezpečného užívání informačních technologií a ví, jak v případě výskytu kyberšikany jednat?
5. Jakým způsobem probíhá vzdělávání pedagogických pracovníků Vaší školy v problematice kyberšikany a její prevence?
6. Znáte organizaci, webovou platformu a mobilní aplikaci „Nenech to být“? Využívá ji Vaše škola?
7. Museli jste již ve Vaší škole řešit výskyt kyberšikany a případně jakým způsobem?
8. Má Vaše škola vytvořen interní předpis pro to, jak mají zaměstnanci v případě zjištění výskytu kyberšikany jednat?

4.4 Zhodnocení výsledků šetření

Obsahem této kapitoly je vyhodnocení a shrnutí výsledků kvantitativního a kvalitativního šetření. Kvantitativní šetření bylo provedeno prostřednictvím dotazníkového šetření mezi žáky posledních ročníků. Pro kvalitativní šetření byla zvolena metoda polostrukturovaných rozhovorů s metodiky prevence rizikového chování působících na vybrané škole.

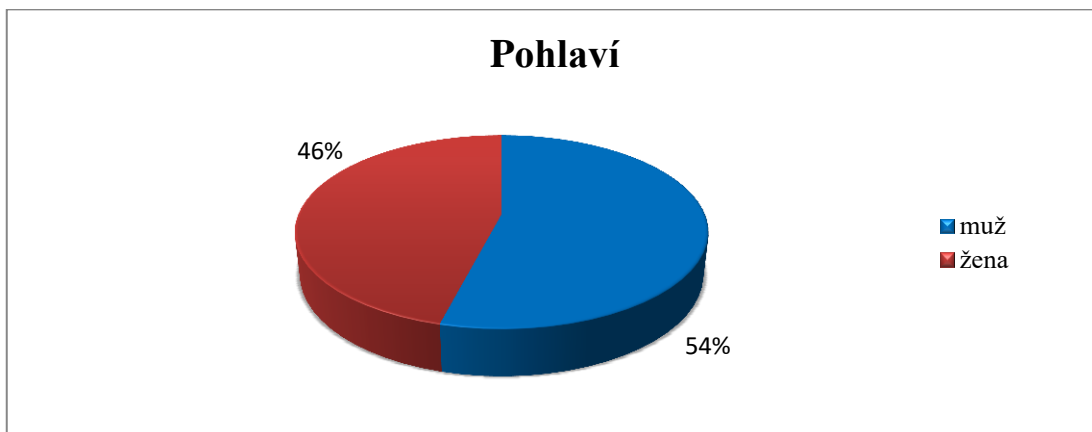
4.4.1 Vyhodnocení kvantitativního šetření

Kvantitativní šetření je vyhodnoceno v rámci pěti tematických okruhů. První tematický okruh otázek slouží k základní identifikaci respondentů. Další čtyři tematické okruhy jsou zaměřeny na jednotlivé výzkumné otázky, které byly stanoveny v rámci kapitoly „Charakteristika kvantitativního šetření“.

1) Identifikace respondentů

Z celkového počtu 124 respondentů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, je soubor tvořen z 46 % ženami a z 54 % muži.

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

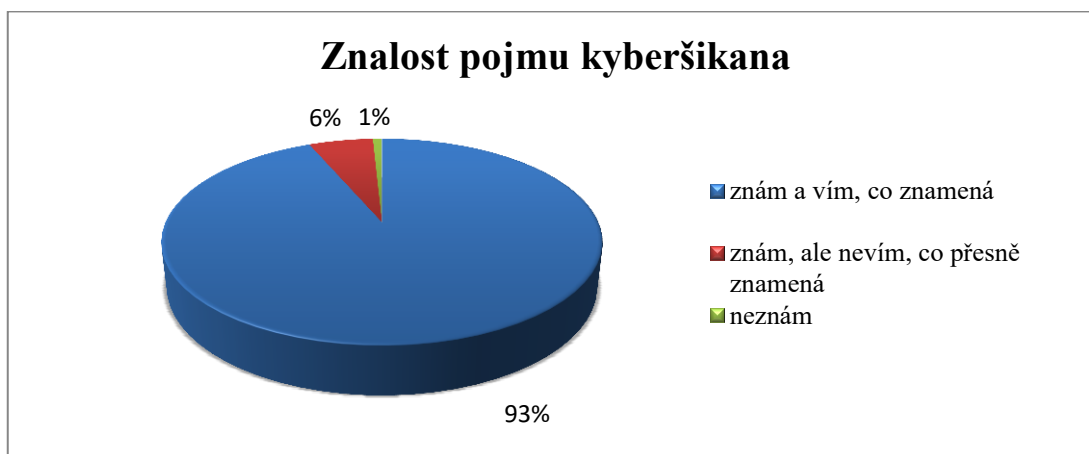

Zdroj: vlastní zpracování

2) Znalost pojmu

Celkem 93 % respondentů uvedlo, že pojem kyberšikana zná a zároveň ví, co tento pojem znamená. Pro dalších 6 % respondentů je tento pojem známý, ale neví, jaký má přesně význam. Zbylé 1 % dotazovaných pojem kyberšikana nezná.

Graf č. 2: Znalost pojmu kyberšikana

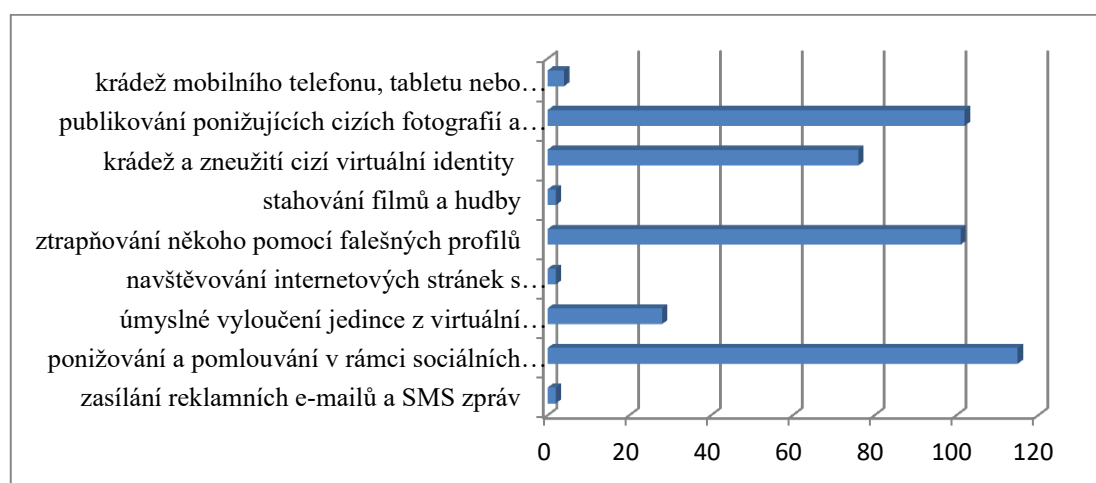

Zdroj: vlastní zpracování

Za kyberšikana je správně považováno ponižování a pomlouvání v rámci sociálních sítí, webových stránek či blogů celkem 115 respondenty, ztrapňování někoho pomocí

falešných profilů celkem 101 respondenty, publikování ponižujících cizích fotografií a videí celkem 102 respondenty, krádež a zneužití cizí virtuální identity celkem 76 respondenty a úmyslné vyloučení jedince z virtuální komunity celkem 28 respondenty. Celkem 4 respondenti mylně považují za kyberšikanu krádež mobilního telefonu, notebooku či tabletu. Zároveň je za kyberšikanu nesprávně považováno zaslání reklamních e-mailů a SMS zpráv, stahování filmů či hudby a navštěvování internetových stránek s pornografickým obsahem osobami mladšími 18 let. Tyto nesprávné odpovědi vždy uvedli 2 respondenti.

Graf č. 3: Co je považováno za kyberšikanu

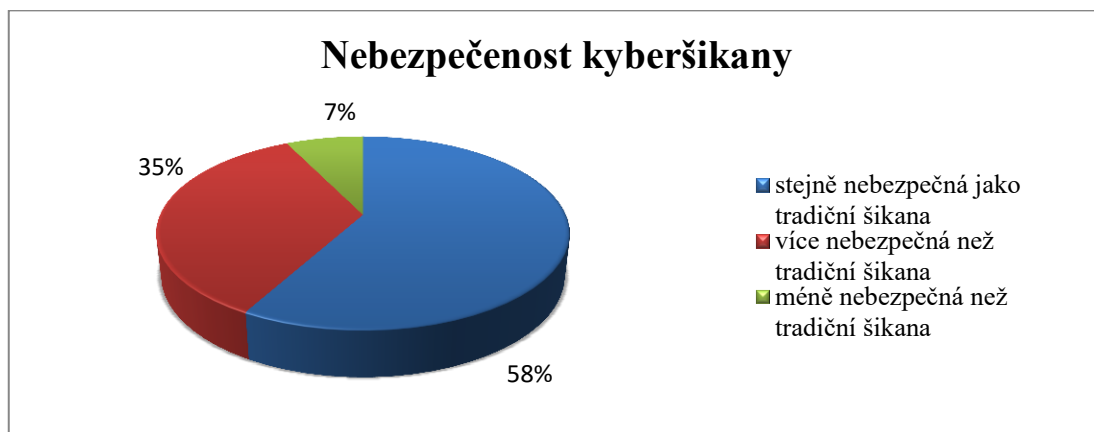

Zdroj: vlastní zpracování

3) Názory na problematiku kyberšikany

Více jak polovina respondentů považuje kyberšikanu za stejně nebezpečnou jako je tradiční šikana. Celkem 35 % respondentů se domnívá, že je více nebezpečná než tradiční šikana a pouze 7 % respondentů ji považuje za méně nebezpečnou.

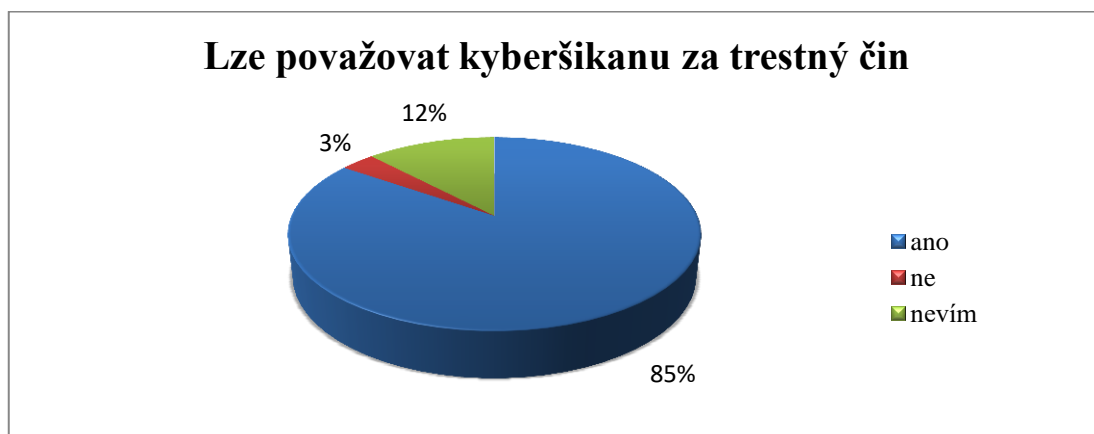
Graf č. 4: Nebezpečnost kyberšikany

Zdroj: vlastní zpracování

Z následujícího grafu vyplývá, že 12 % respondentů neví, jestli je kyberšikana trestným činem. Celkem 85 % respondentů kyberšikanu považuje za trestný čin a pouze 3 % respondentů se domnívají, že kyberšikana není trestným činem.

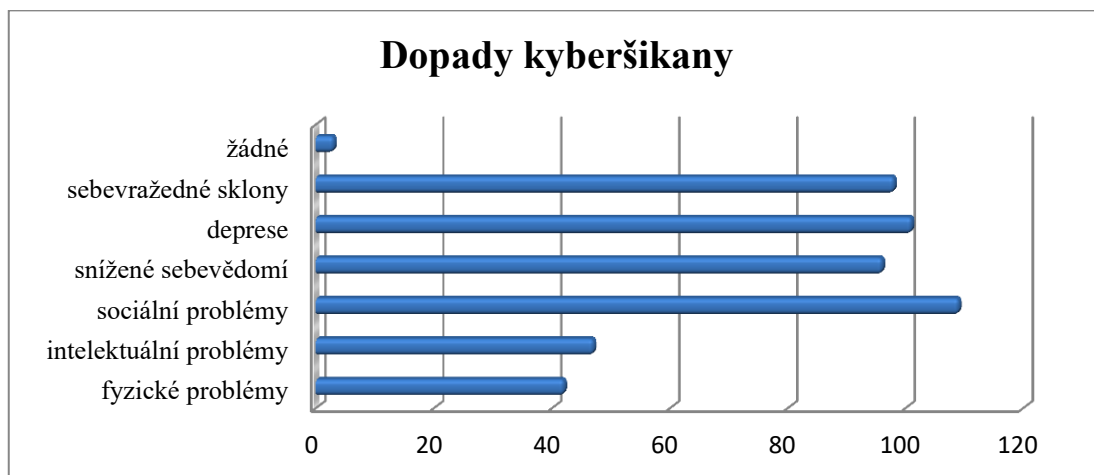
Graf č. 5: Kyberšikana jako trestný čin

Zdroj: vlastní zpracování

Nejvíce respondentů se domnívá, že důsledkem kyberšikany mohou být sociální problémy oběti. Tuto možnost zvolilo 109 respondentů. Dalších 101 respondentů považuje za častý dopad kyberšikany deprese. S těmi úzce souvisí sebevražedné sklony, které shledává jako další možný dopad kyberšikany 98 respondentů. Celkem 96 respondentů řadí mezi důsledky kyberšikany také snížené sebevědomí. Dle 47 respondentů mohou být kyberšikanou vyvolány intelektuální problémy a 42 respondentů předpokládá, že kyberšikana vyvolává také fyzické problémy. Pouze 3 respondenti se domnívají, že kyberšikana nemá na oběť žádné dopady.

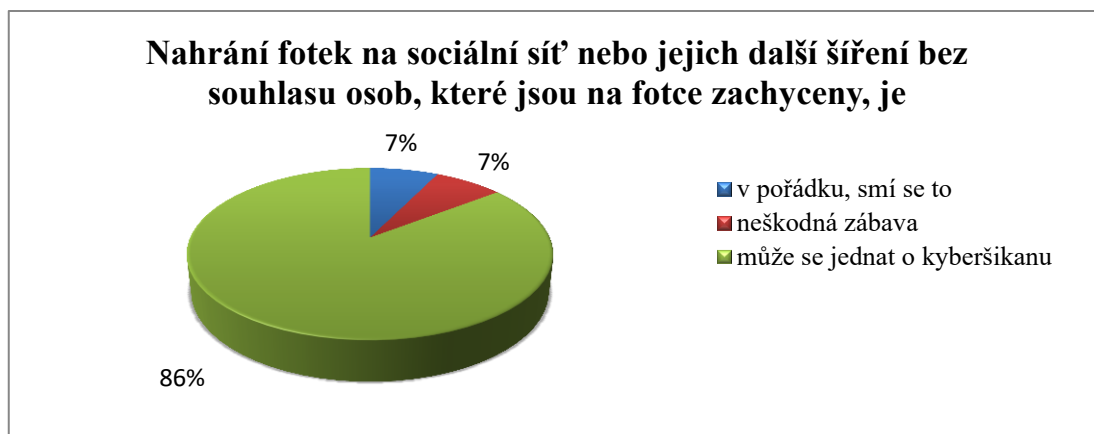
Graf č. 6: Dopady kyberšikany

Zdroj: vlastní zpracování

V rámci následující otázky byli respondenti dotazováni, zda považují šíření cizích fotografií nebo jejich nahrávání na sociální síť bez souhlasu daných osob za kyberšikanu. Celkem 7 % respondentů se domnívá, že je to v pořádku a smí se to. Dalších 7 % respondentů se shodně domnívá, že se jedná o neškodnou zábavu. Zbýlých 86 % respondentů uvedlo, že se může jednat o kyberšikanu.

Graf č. 7: Názory respondentů na šíření cizích fotografií

Zdroj: vlastní zpracování

Dále byli respondenti dotazováni na názor ohledně psaní citlivých informací o druhé osobě na svůj blog či profil na sociální síti. Tuto aktivitu vyhodnotilo jako neškodnou zábavu pouze 1 % respondentů. Další 3 % respondentů se domnívají, že se to smí a je to v pořádku. Z 96 % však převažuje názor, že se může jednat o kyberšikanu.

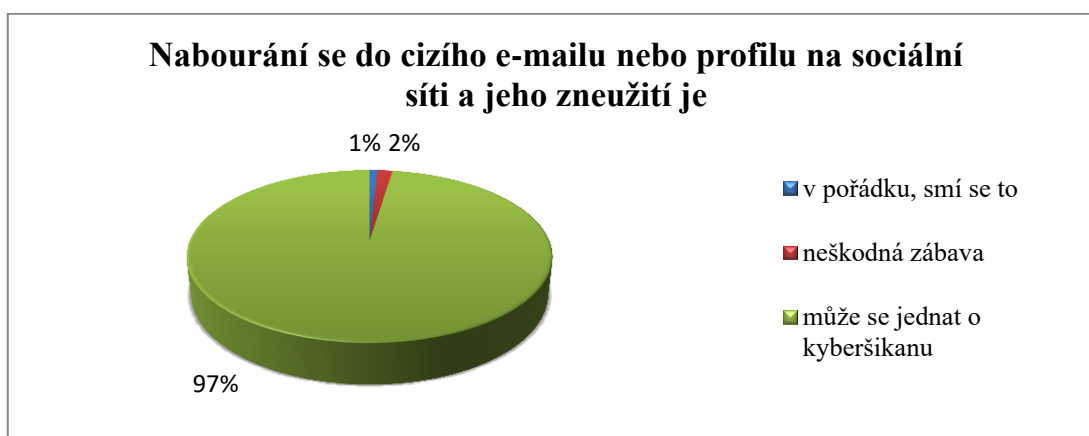
Graf č. 8: Názory respondentů na psaní citlivých informací o druhé osobě

Zdroj: vlastní zpracování

Nabourání se do cizího e-mailu či profilu na sociální síti a jeho další zneužití považuje 97 % respondentů za kyberšikanu. Pouze 2 % respondentů zvolila možnost, že se jedná o neškodnou zábavu a zbylé 1 % respondentů se domnívá, že je tato činnost v pořádku.

Graf č. 9: Názory respondentů na zneužití cizího internetového účtu

Zdroj: vlastní zpracování

4) Informovanost žáků o problematice kyberšikan a její prevenci

Celkem 88 % respondentů se domnívá, že by věděli, na koho se v případě výskytu kyberšikan obrátit. Zbylých 12 % respondentů neví, kde by měli pomoc případně hledat.

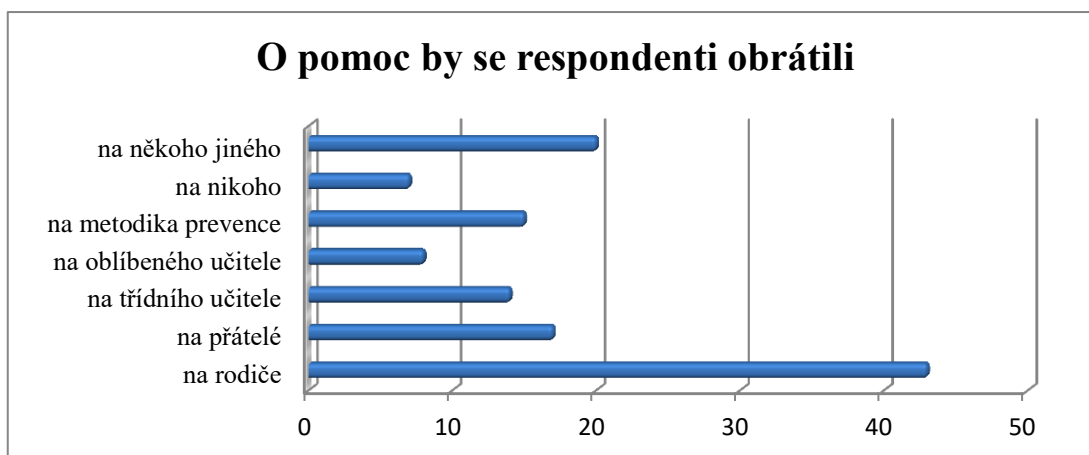
Graf č. 10: Informovanost respondentů o tom, kde hledat pomoc

Zdroj: vlastní zpracování

V návaznosti na předchozí otázku byli respondenti dotazováni, na koho by se s největší pravděpodobností obrátili o pomoc, pokud by se stali účastníkem kyberšikany. Nejčastěji označovanou odpovědí byli rodiče, které označilo 44 respondentů. Srovnatelně byli dále označení přátelé (18 respondentů), metodik prevence (16 respondentů) a třídní učitel (9 respondentů). Na svého oblíbeného učitele by se s prosbou o pomoc obrátilo 9 respondentů a dalších 20 respondentů by raději oslovilo někoho jiného. V těchto případech by se respondenti obraceli na policii, linku bezpečí, své partnery, sourozence, správce dané webové stránky, ředitele školy či psychologa. Dalších 8 respondentů by si tento problém nechalo pro sebe a nikoho by o pomoc nežádalo.

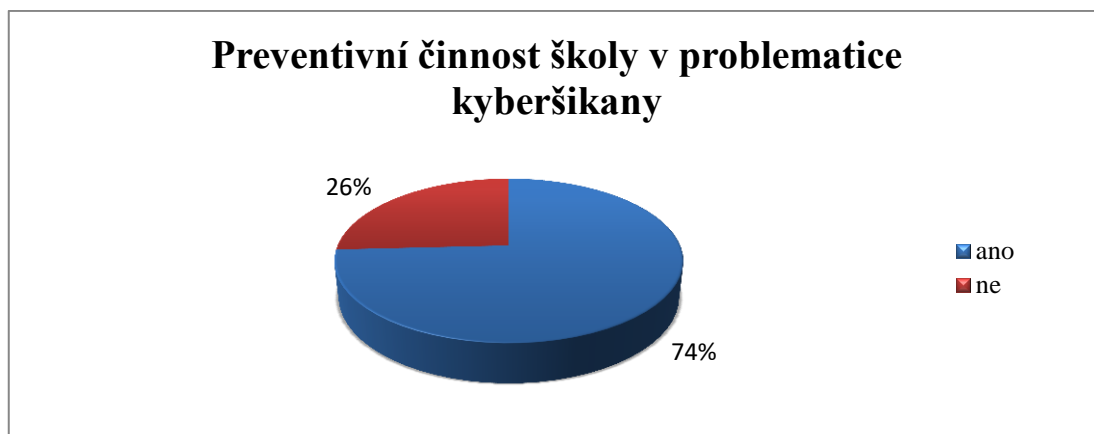
Graf č. 11: Pomoc s řešením kyberšikany

Zdroj: vlastní zpracování

V rámci dotazníkového šetření bylo také zkoumáno, zda se škola dle názoru respondentů věnovala problematice kyberšikany a její prevenci. Celkem 74 % respondentů se domnívá, že se škola této problematice věnuje, zbylých 26 % respondentů preventivní činnost školy nezaznamenala.

Graf č. 12: Preventivní činnost školy v problematice kyberšikany

Zdroj: vlastní zpracování

Ti respondenti, kteří v předchozí otázce zvolili kladnou odpověď, byli dále dotazováni, které aktivity byly v souvislosti s prevencí kyberšikany na škole realizovány. Nejvíce respondentů zvolilo z nabízených možností přednášku. Tuto možnost označilo celkem 80 respondentů. Druhou nejčastěji uváděnou odpovědí byla beseda, kterou zvolilo celkem 43 respondentů. Ostatní nabízené aktivity byly zastoupeny spíše okrajově, a to v pořadí skupinová práce (19 respondentů), samostatná práce na dané téma (17 respondentů), projektový den (9 respondentů), interaktivní program (3 respondenti), individuální konzultace (2 respondenti) a inscenační metody (1 respondent). Další dva respondenti zvolili možnost „jiné“ a uvedli, že se jednalo o výklad učitele a názornou ukázkou.

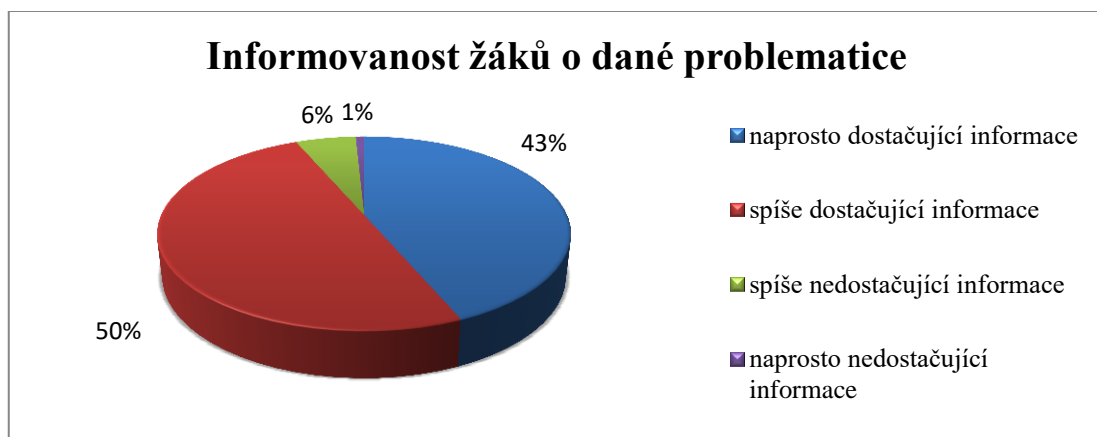
Graf č. 13: Realizované preventivní aktivity

Zdroj: vlastní zpracování

Z následujícího grafu vyplývá, že 43 % respondentů považuje své vědomosti o kyberšikaně a její prevenci za naprosto dostačující. Polovina respondentů hodnotí své vědomosti za spíše dostatečné a 6 % respondentů přiznává, že má o dané problematice spíše nedostačující informace. Zbylé 1 % respondentů uvedlo, že má o kyberšikaně naprosto nedostačující informace.

Graf č. 14: Názor respondentů na informovanost o dané problematice

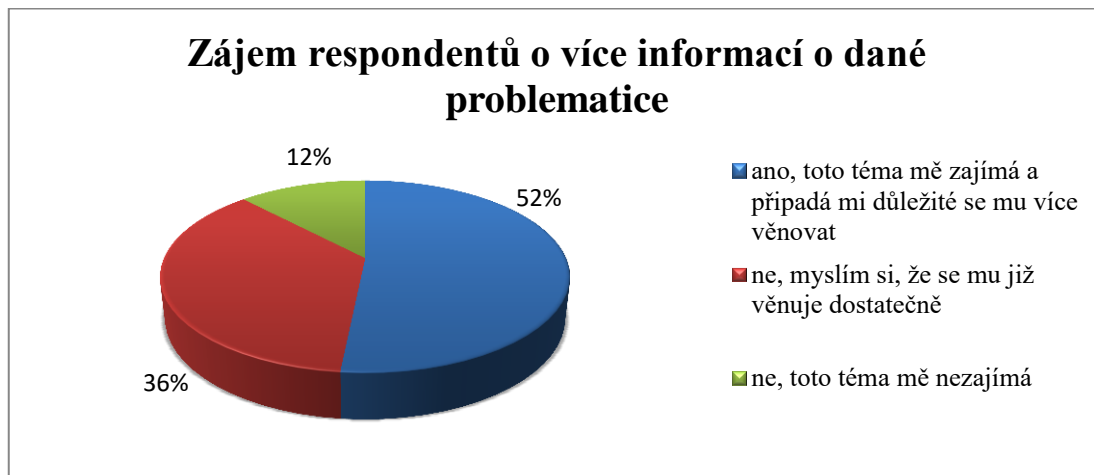

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 124 respondentů by 52 % uvítalo, aby se škola problematice kyberšikany věnovala více, jelikož je toto téma zajímavá a připadá jim důležité se mu více věnovat. Dalších 36 % respondentů se domnívá, že se tomuto tématu škola již

věnuje dostatečně a zbylých 12 % respondentů více informací nepožaduje, jelikož je toto téma nezajímá.

Graf č. 15: Zájem respondentů o více informací o dané problematice

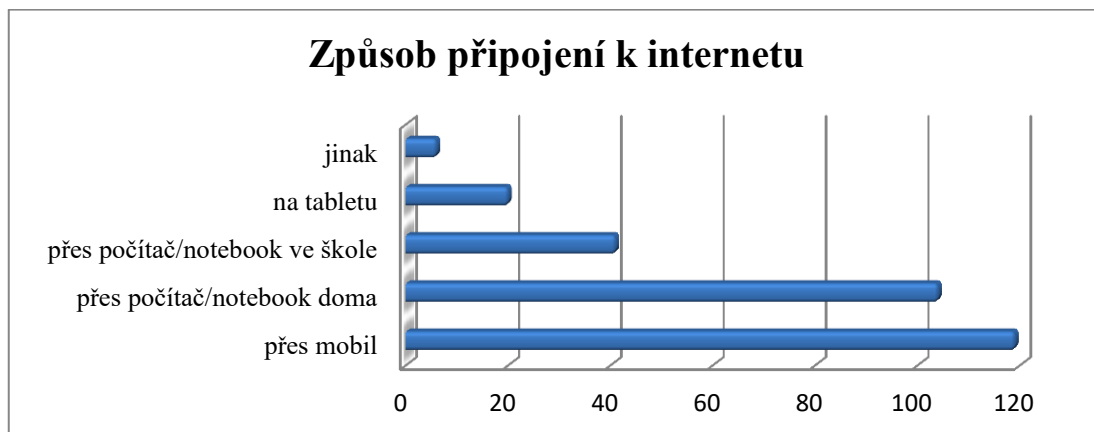

Zdroj: vlastní zpracování

5) Charakteristika respondentů z hlediska užívání internetu

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že všichni respondenti využívají internet. Nejvíce respondentů se na internet připojuje přes svůj mobilní telefon. Tuto možnost zvolilo 119 respondentů. Celkem 104 respondenti využívají k připojení na internet svůj domácí počítač či notebook a 41 respondentů využívá také počítač školní. Připojení přes tablet využívá 20 respondentů a dalších 6 respondentů uvedlo také jiný způsob, kterým je například připojení přes televizi či herní konzole.

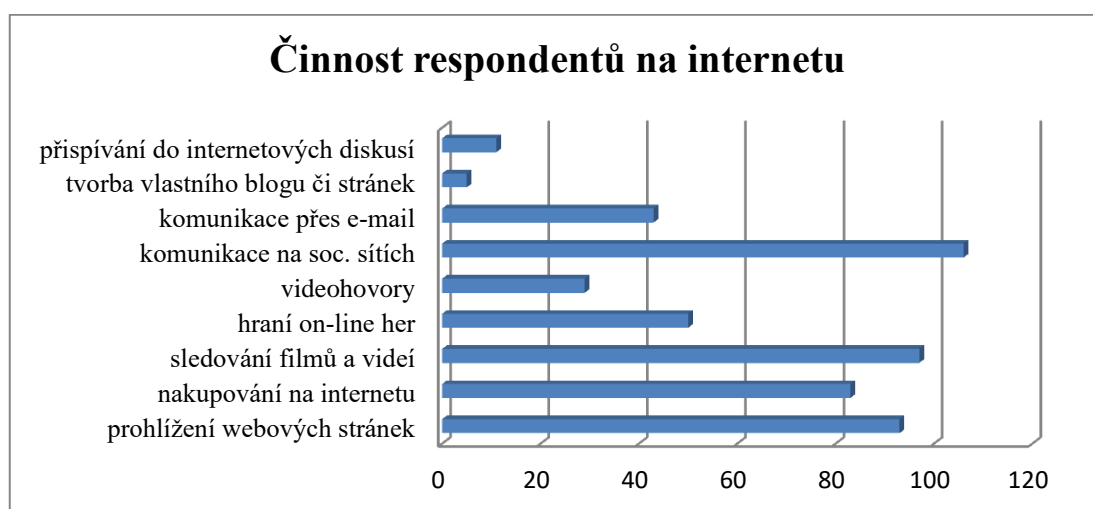
Graf č. 16: Způsob připojení k internetu

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi nejčastěji provozované aktivity na internetu respondenti označovali komunikaci na sociálních sítích (106 respondentů), sledování on-line videí a filmů (97 respondentů), prohlížení webových stránek (93 respondentů) a nakupování na internetu (83 respondentů). Hraní on-line her se dle dotazníkového šetření věnuje 50 respondentů a 43 respondentů komunikuje přes e-mail. Méně častou odpovědí bylo zvoleno uskutečňování videohovorů (29 respondentů), přispívání do internetových diskusí (11 respondentů) a tvorba vlastního blogu či webových stránek (5 respondentů).

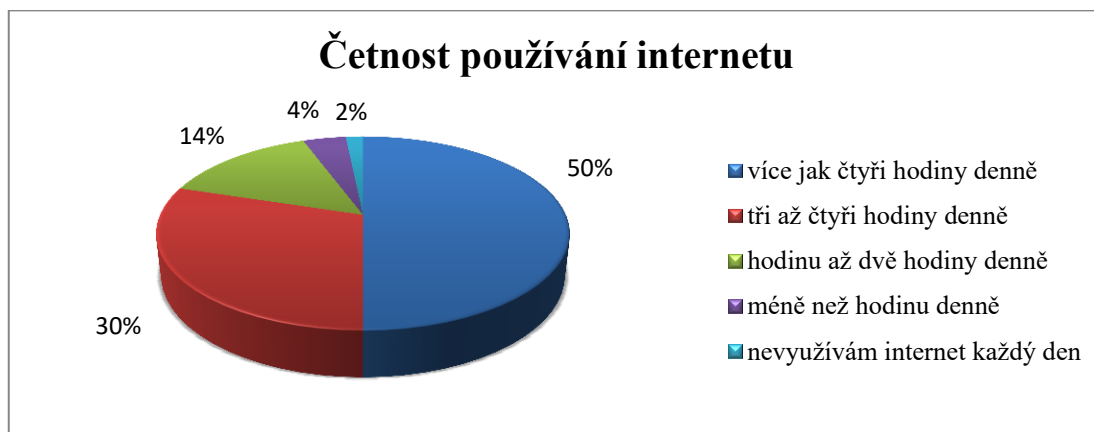
Graf č. 17: Činnost respondentů na internetu

Zdroj: vlastní zpracování

Dále bylo dotazníkovým šetřením zjišťováno, kolik času denně stráví respondenti na internetu. Polovina z celého souboru respondentů tráví v online prostředí více jak čtyři hodiny denně. Dalších 30 % dotazovaných věnuje činnosti na internetu tři až čtyři hodiny denně, 14 % dotazovaných jednu až dvě hodiny denně a 4 % dotazovaných tráví na internetu méně jak hodinu denně. Pouze 2 % z celkového počtu respondentů se nepřipojuje k internetu každý den.

Graf č. 18: Četnost používání internetu

Zdroj: vlastní zpracování

Přestože přes sociální sítě komunikuje dle předešlých zjištění pouze 106 respondentů, účet na některé sociální síti má vytvořeno 99 % respondentů.

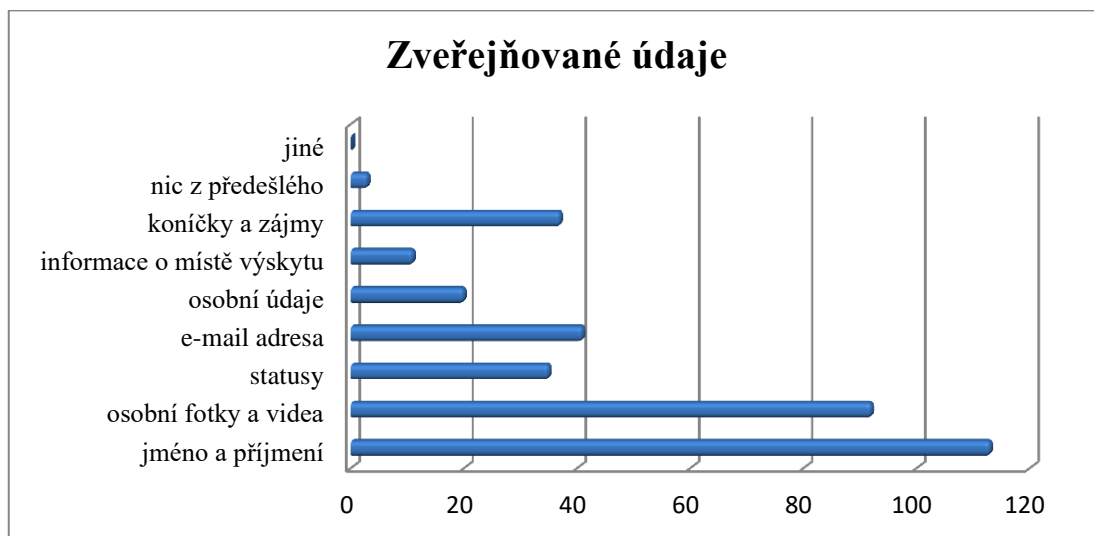
Graf č. 19: Aktivita na sociálních sítích

Zdroj: vlastní zpracování

Následující otázkou bylo zjišťováno, jaké citlivé a osobní údaje o sobě respondenti zveřejňují na svých profilech na sociálních sítích. Většina respondentů uvedla, že zveřejňují své skutečné jméno a příjmení. Tuto odpověď označilo 113 respondentů. Celkem 92 respondentů na svůj profil nahrává své osobní fotografie či videa a 41 respondentů zde také uvádí svou e-mailovou adresu. Své zájmy a koníčky sdílí na internetu s ostatními 37 respondentů a dalších 35 respondentů zde prezentuje své postoje, názory a myšlenky ve formě tzv. statusů. Osobními údaji v grafu jsou myšleny informace o navštěvované škole, zaměstnání, vztazích, bydlišti apod. Tyto velmi citlivé údaje uvádí na internetu 20 respondentů. Informace o své aktuální lokaci umísťuje dle dotazníkového šetření na internet 11 respondentů.

Graf č. 20: Zveřejňované údaje

Zdroj: vlastní zpracování

Následující graf znázorňuje, jak mají respondenti nastavené soukromí na svých profilech na sociálních sítích. Celkem 66 % respondentů povoluje sledovat obsah svého profilu pouze osobám, které osobně zná. Dalších 19 % respondentů povoluje sledovat informace o své osobě také přátelům těchto osob. Přibližně 8 % respondentů přistupuje k viditelnosti svých osobních údajů individuálně a občas ji povolí i neznámým osobám. Zbýlých 7 % respondentů má veřejný profil, což znamená, že prezentované osobní údaje může vidět kdokoli.

Graf č. 21: Viditelnost osobních údajů na sociálních sítích

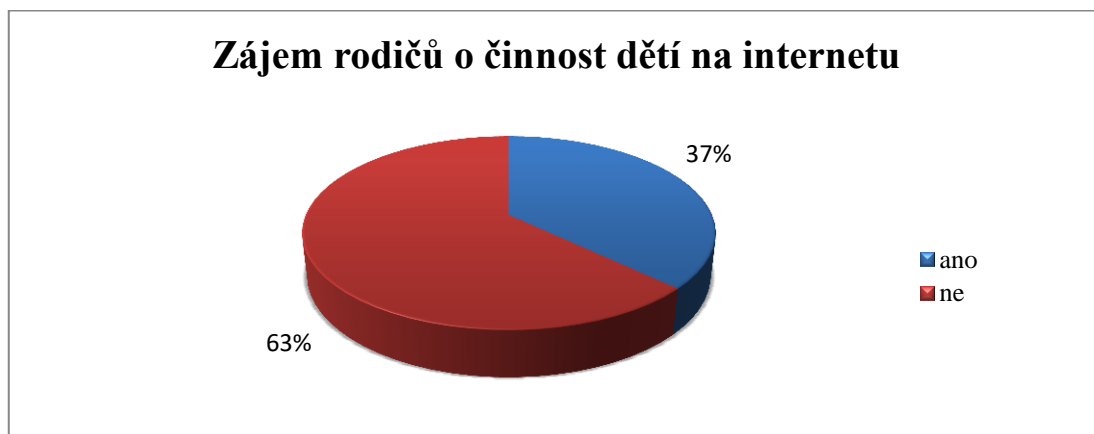

Zdroj: vlastní zpracování

Cílem poslední otázky dotazníkového šetření bylo zjistit, zda se rodiče respondentů zajímají o jejich činnost na internetu. V tomto případě převažovala negativní

odpověď, kterou označilo celkem 63 % respondentů. Rodiče zbylých 37 % respondentů se o jejich činnost na internetu zajímají.

Graf č. 22: Zájem rodičů o činnost dětí na internetu

Zdroj: vlastní zpracování

V rámci poslední otázky dotazníkového šetření dostali respondenti možnost blíže vyjádřit svůj postoj a názory k dané problematice či případně navrhnout činnosti vedoucí ke zlepšení prevence kyberšikany na škole. Tuto možnost využilo celkem 11 respondentů. Nejčastěji respondenti zmiňovali, že je v dnešní době problém kyberšikany čím dál tím více aktuální, je potřeba jej řešit a dostatečně se mu věnovat. Několik respondentů zmínilo, že mají dřívější zkušenosti se šikanou ze strany bývalých spolužáků i učitelů, a proto by nechtěli, aby se jim nebo jejich blízkým stalo něco podobného také v online prostředí. Další příspěvky byly obsahově zaměřeny na odsuzování kyberšikany i jejich pachatelů. Jeden z respondentů uvedl, že nejvíce informací o nebezpečí kyberšikany získal prostřednictvím zahraničního seriálu „13 Reasons Why“.

4.4.2 Vyhodnocení kvalitativního šetření

V následující kapitole jsou vyhodnoceny polostrukturované řízené rozhovory, které byly provedeny s metodiky prevence rizikového chování na jednotlivých střediscích vybrané střední odborné školy a učiliště. Výsledky kvalitativního šetření jsou shrnuty vždy za konkrétní středisko školy chronologicky dle pořadí pokládaných výzkumných otázek, které jsou součástí příloh této práce (viz. Příloha č. 3).

Vyhodnocení kvalitativního šetření – středisko Chomutov

Středisko v Chomutově má vypracovaný preventivní program, ovšem problematice kyberšikany se v něm nevěnují, pozornost je v něm zaměřena pouze na tradiční šikanu.

V rámci prevence kyberšikany byla v loňském roce na středisku v Chomutově připravena nástěnka, která byla celá tematicky zaměřena na nebezpečí kyberšikany a zásady bezpečného užívání internetu, přičemž hlavním zdrojem informací a podkladů byl projekt E-Bezpečí. V letošním roce je plánována aktualizace této nástěnky. Zároveň se problematice kyberšikany věnují učitelé v rámci hodin základů společenských věd, a to především v prvních ročnících.

Preventivní program tohoto střediska je po každém školním roce vyhodnocován metodikem prevence v součinnosti s výchovným poradcem. Cílem tohoto hodnocení je zjistit, jaké preventivní aktivity byly úspěšné a naplánovat jejich zopakování či modifikaci pro další školní rok. Zároveň metodik prevence zapracuje do aktuálního preventivního programu nové aktivity na základě hodnocení výskytu jednotlivých forem rizikového chování v uplynulém roce.

Dle metodika prevence mají žáci chomutovského střediska dostatečné informace o zásadách bezpečného užívání internetu a zároveň ví, na koho se mohou obrátit v případě, že se stanou účastníkem kyberšikany. Pokud někdy takový problém nastal, vyhledali žáci pomoc u metodika prevence či výchovného poradce.

Vzdělávání pedagogických pracovníků v problematice kyberšikany a její prevence se týká pouze metodika prevence a výchovného poradce. V tomto ohledu se dané problematice věnují v rámci samostudia, účastí na odborných kurzech a zároveň při spolupráci s Pedagogicko-psychologickou poradnou Ústeckého kraje a zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, od kterých získávají potřebné materiály a náměty.

O organizaci a webové platformě „Nenech to být“ získal metodik prevence střediska v Chomutově první informace až v letošním roce. Prozatím tedy není toto středisko do programu zaregistrováno.

V loňském školním roce se na chomutovském středisku poprvé vyskytl problém kyberšikany u žáků prvních ročníků. Jednalo se o natáčení žáků na videa a jejich následné nahrání na sociální sítě a dále o nadávky a obtěžování přes mobilní telefon. Škola tyto případy řešila především prostřednictvím anonymních dotazníků mezi žáky a následnými rozhovory s jednotlivými žáky a jejich rodiči, kterých se daný případ kyberšikany týkal. Zároveň probíhala řešení těchto případů také před výchovnou komisí. Nyní je v těchto třídách vše v pořádku.

Krizový plán chomutovského střediska je stejně jako preventivní program zaměřen na problematiku tradiční šikany a užívání návykových látek. Základní informace o tom, jak postupovat v případě výskytu kyberšikany zpracovány nejsou.

Vyhodnocení kvalitativního šetření – středisko Kadaň

Preventivní program střediska v Kadani je zaměřen zejména na omezování záškoláctví a podporování zdravého životního stylu žáků, což znamená hlavně snahu o omezení kouření a užívání lehkých drog.

V rámci prevence těchto forem rizikového chování pořádá škola nejčastěji besedy a přednášky ve spolupráci například s Policií České republiky, Městskou policií Kadaň, Občanským sdružením Světlo apod. V aktuálním školním roce však plánuje metodik prevence pro středisko v Kadani domluvit besedu týkající se také šikany a kyberšikany, která bude určena pro jednotlivé třídy prvních ročníků. Díky tomu, že by metodik prevence rád besedu zorganizoval pro každou třídu zvlášť, bude možné ji vést efektivněji a využít také interaktivní přístup.

Součástí preventivního programu pro každý školní rok je zhodnocení programu předcházejícího. V této části jsou vyhodnoceny realizované preventivní aktivity v uplynulém školním roce a jejich návaznost na školní rok aktuální.

Dle metodika prevence jsou žáci o zásadách bezpečného užívání internetu a nebezpečí kyberšikany průběžně informováni jak v rámci výuky tak i mimo ni. I přesto se s ní však setkávají. Největším problémem dle názoru metodika prevence je, že v dnešní době děti a dospívající neumí příliš komunikovat tváří v tvář, a proto používají online komunikaci k takovému typu jednání, které by si v běžném životě

nikdy nedovolili. Zároveň je velkou chybou, že rodiče nemají prakticky žádný zájem o to, k čemu a jakým způsobem jejich děti internet využívají.

Vzdělávání učitelů kadaňského střediska v problematice kyberšikany a bezpečného užívání internetu zatím neprobíhá. Takto tematicky zaměřené přednášky se zúčastnil pouze metodik prevence. Ten je zároveň seznámen s existencí organizace „Nenech to být“, ovšem středisko v Kadani tuto webovou platformu a mobilní aplikaci v rámci prevence šikany a kyberšikany nevyužívá.

Problém kyberšikany se již v minulosti na středisku v Kadani vyskytl. Jednalo se jak o krátkodobé tak i dlouhodobé útoky, které probíhaly především prostřednictvím sociálních sítí. Oběťmi se nestávali pouze žáci, ale v loňském roce se také objevil případ kyberšikany, kdy se obětí stalo více učitelů zmíněného střediska. Pokud bylo zjištěno, že se tyto činnosti staly v rámci školy a během vyučování, metodik prevence aktivně daný problém řešil s vedením školy a případně s Policií České republiky.

Krizový plán šikany má středisko v Kadani zpracovaný pro oblast šikany a je součástí preventivního programu. Krizový plán obsahuje základní informace o tom, co šikana je a jaké jsou její charakteristické znaky, kdy má škola ohlašovací povinnost při výskytu šikany, dále jaké jsou hlavní zásady správné strategie vyšetřování šikany a v neposlední řadě scénáře pro postup řešení počítačnické i pokročilé šikany.

Vyhodnocení kvalitativního šetření – středisko Údlice

Středisko v Údlicích má zpracovaný preventivní program, který je zaměřen na všechny základní oblasti rizikového chování. Nejvíce pozornosti je však v tomto programu věnováno záškoláctví a vysoké absenci ve výuce, se kterými se zde nejčastěji setkávají. Kyberšikana v tomto programu není řešena v takové šíři jako tradiční školní šikana, se kterou se na tomto středisku setkávají častěji.

V rámci prevence kyberšikany byli všichni žáci seznámeni třídním učitelem s tím, co kyberšikana je, jakým způsobem jednat, pokud se s kyberšikanou setkají a na koho se ve škole mohou případně obrátit. K předání více informací slouží také

nástěnky, které jsou umístěny na každém patře školy a kde je možné dohledat veškeré základní informace o prevenci různých druhů rizikového chování. Zároveň jsou také žáci v rámci společenskovedních předmětů seznamováni se zásadami bezpečného chování na internetu. Více preventivních aktivit zaměřených přímo na problematiku kyberšikany prozatím realizováno nebylo. Na středisku v Údlících proběhly preventivní aktivity zaměřené například na drogovou závislost, záškoláctví, tradiční šikanu a kriminalitu mládeže formou přednášek, besed, projektových dnů či exkurzí. Preventivní aktivity jsou v Údlících realizovány již od prvních ročníků.

Účinnost preventivního programu střediska v Údlících je vždy zpětně vyhodnocována a v následujícím školním roce je na základě zjištěných údajů z hodnocení provedena jeho revize a aktualizace. Hodnocení programu je prováděno různými technikami jako například dotazníkovým šetřením a vyhodnocením statistik týkajících se kázeňských přestupků, četnosti absence apod.

Dle metodika prevence mají všichni žáci dostatečné informace o zásadách bezpečného užívání internetu a ví, na koho se ve škole v případě výskytu kyberšikany obrátit.

Pedagogičtí pracovníci střediska v Údlících se bohužel nijak v problematice kyberšikany dále nevzdělávají. Pouze metodik prevence měl možnost dvakrát absolvovat seminář pořádaný Policií České republiky zaměřený na problematiku kyberšikany a její prevence.

Středisko v Údlících je jako jediné přibližně dva roky zaregistrované do programu „Nenech to být“. Od doby, kdy se středisko do tohoto programu zaregistrovalo, však nepřišlo metodikovi prevence žádné ohlášení šikany či kyberšikany. Žáci byli o možnosti využít tuto aplikaci k nahlášení případných útoků informováni pedagogy i školním rozhlasem.

Oproti tradiční šikaně se s výskytem kyberšikany na tomto středisku prozatím neseťkali. Nulový výskyt kyberšikany je do jisté míry dle metodika prevence pravděpodobně dán tím, že je těžko odhalitelná a pokud někdo kyberšikanu přímo

nenahlásí, nepřijde se na ni. Učitelé ani metodik prevence bohužel nemají možnost a kapacitu prohlížet profily žáků na sociálních sítích, jejich blogy apod.

Středisko v Údlicích nemá oficiálně vytvořen tzv. krizový plán, ve kterém by byl popsán přesný postup, jak mají v případě výskytu kyberšikany jednotliví zaměstnanci školy postupovat. Nicméně všichni jsou dostatečně informováni o tom, že je v těchto případech potřeba vyhledat metodika prevence či výchovného poradce a obrátit se na něho o pomoc s řešením těchto problémů.

4.5 Shrnutí výsledků šetření

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že znalost pojmu kyberšikana je u žáků posledních ročníků Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov na velmi dobré úrovni. Většina žáků uvedla, že tento pojem zná a ví, co znamená. Toto tvrzení bylo dále ověřováno. Vysoké procento žáků správně považuje za kyberšikanu ponižování a pomlouvání v rámci sociálních sítí, blogů a webových stránek, dále ztrapňování prostřednictvím falešných profilů a publikování ponižujících cizích fotografií či videí. Dle šetření však žáci podceňují krádež a zneužití cizí virtuální identity a úmyslné vyloučení jedince z virtuální komunity.

Většina žáků dle dotazníkového šetření považuje kyberšikanu za více či srovnatelně nebezpečnou jako je tradiční školní šikana. Zároveň se velká část žáků domnívá, že je kyberšikana trestným činem. Pozitivní zjištění také je, že si žáci uvědomují některé dopady, které může mít kyberšikana na oběť i přihlížející. Nejvíce žáci kyberšikanu spojují s dopady v sociální oblasti (např. nedůvěra k lidem, neschopnost navázat přátelství atd.) a dále s depresi, sníženým sebevědomím a sebevražednými sklony. Mnoho žáků si však neuvědomuje, že kyberšikana může vyvolat také fyzické a intelektuální problémy, které není vhodné podceňovat. Dotazníkové šetření dopadlo také kladně u tří otázek zkoumajících názory žáků na vybrané činnosti na internetu a jejich spojitost s kyberšikanou. Žáci si u všech tří činností ve většině případů uvědomují jejich nebezpečnost a domnívají se, že se může jednat o kyberšikanu.

Z dotazníkového šetření dále vyplynulo, že by se žáci v případě výskytu kyberšikany obraceli nejčastěji na své rodiče. Tato možnost je samozřejmě pochopitelná, ovšem

bylo by vhodné zvážit, zda je možné posílit v žácích také důvěru vůči metodikovi prevence a přiblížit jim více předmět jeho činnosti na škole.

Dále bylo zjištěno, že všichni dotazovaní žáci používají internet, na kterém přibližně polovina žáků tráví více jak čtyři hodiny denně. Zároveň mají prakticky všichni žáci založený účet alespoň na jedné sociální síti. Právě komunikace přes sociální sítě je nejčastěji provozovanou aktivitou na internetu a s ní je spojeno rizikové chování v podobě zveřejňování osobních a citlivých údajů. Nejvíce žáci na svých profilech uvádí své skutečné jméno a příjmení, osobní fotografie či videa a e-mailovou adresu. Přibližně 16 % žáků také zveřejňuje velmi citlivé informace v podobě údajů o vztazích, rodinných vazbách, adrese bydliště, navštěvované škole apod. Většina žáků povoluje sledování těchto informací pouze osobám, které osobně zná a případně jejich přátelům. V případě kyberšikany se však může stát agresorem i nejlepší přítel, u kterého by se tato činnost v běžném životě nepředpokládala. Zároveň z šetření vyplynulo, že se až 63 % rodičů nezajímá o to, co jejich děti na internetu dělají. Z těchto údajů je možné tvrdit, že skupina dotazovaných žáků představuje z hlediska bezpečného užívání internetu rizikovou skupinu.

Dle výsledků dotazníkového šetření považují žáci získané informace o kyberšikaně a její prevenci převážně za dostačující. Více jak polovina žáků by však i přesto uvítala, aby se škola tomuto tématu dále věnovala, jelikož se jedná o důležité téma, které je zajímavé. Přestože metodici prevence v rámci kvalitativního šetření vypověděli, že tématu kyberšikany nevěnují tolik pozornosti jako jiným formám rizikového chování, domnívá se přibližně 74 % žáků, že se škola tomuto tématu věnuje dostatečně. Nejčastěji uváděnými preventivními aktivitami byly besedy, přednášky a samostatné práce na dané téma.

V tomto ohledu byl zjištěn rozpor mezi výsledky kvalitativního a kvantitativního šetření, jelikož metodici prevence všech tří středisek školy uvedli, že prozatím nebyly žádné besedy či přednášky na problematiku kyberšikany realizovány. Lze předpokládat, že přednáškami jsou z pohledu žáků myšleny výklady učitelů na toto téma v rámci třídnických hodin, občanské nauky, informatiky či základů společenských věd, případně realizované přednášky a besedy zaměřené na problematiku šikany, v rámci kterých mohla být kyberšikana částečně probrána také.

Zároveň bylo zjištěno, že ani jedno středisko nemá svůj preventivní program hlouběji zaměřen na kyberšikanu a její prevenci. V rámci těchto programů se metodici prevence věnují spíše těm formám rizikového chování, se kterými se na daném středisku potýkají z dlouhodobého hlediska nejvíce. Jedná se především o záškoláctví, kouření, užívání návykových látek a tradiční šikanu. Problém kyberšikany však již bylo v minulosti nutné řešit na dvou ze tří středisek. Účinnost preventivních programů je na všech střediscích pravidelně vyhodnocována. Krizový plán řešení kyberšikany má částečně zpracováno pouze středisko v Kadani.

Dále shodně všichni tři metodici prevence vypověděli, že další vzdělávání pedagogických pracovníků školy v problematice kyberšikany a její prevence neprobíhá. V tomto směru se vzdělávají pouze metodici prevence rizikového chování a případně výchovní poradci.

Metodici prevenci byli také dotazováni, zda znají a využívají webovou platformu a mobilní aplikaci „Nenech to být“, která umožňuje anonymní komunikaci s žáky dané školy o šikaně, kyberšikaně a případně dalších formách rizikového chování. V současné době je do tohoto programu zapojeno pouze středisko v Údlících. Metodici zbylých dvou středisek jsou o této možnosti informováni, ale prozatím jí nevyužili.

4.6 Navržení nápravných opatření

V rámci této kapitoly jsou na základě výsledků provedeného kvalitativního a kvantitativního šetření navržena nápravná opatření, která by měla vést k zefektivnění systému prevence kyberšikany na vybrané škole.

Zaměření preventivních programů na problematiku kyberšikany a realizace preventivních aktivit na toto téma

Vzhledem k tomu, že na středisku v Chomutově a Kadani bylo již zapotřebí problém kyberšikany řešit, bylo by vhodné tuto formu rizikového chování více rozpracovat v preventivních programech jednotlivých středisek. To znamená, aby bylo v rámci preventivního programu popsáno, co kyberšikana je, jaké jsou její charakteristické projevy a následně rozpracovat přehled preventivních aktivit v jednotlivých ročnících pro daný školní rok. Tyto aktivity by měly být organizovány jednak interně v rámci

třídnických i vyučovacích hodin a dále také externě například formou přednášek a besed.

První skupina preventivních aktivit může být realizována samotnými zaměstnanci dané školy. V tomto případě je vhodné využít třídnické hodiny, adaptační kurzy nebo vyučovací hodiny základů společenských věd, občanské výchovy či informatiky k seznámení žáků s problematikou kyberšikany. Toto seznámení může být realizováno například formou výkladu učitele, zadáním samostatné práce na dané téma (prezentace, slohová práce apod.), pořádáním projektového dnu na dané téma či promítáním dokumentu s následnou řízenou diskusí. Prostřednictvím těchto aktivit by měli učitelé seznámit žáky se zásadami bezpečného užívání internetu, s potenciálními rizikovými situacemi a upozornit je na nebezpečné webové stránky a aplikace. Je nutné podotknout, že některé z těchto typů preventivních aktivit jsou na všech střediscích vybrané školy již praktikovány.

Metodici prevence a učitelé by však měli zvolit kromě klasického výkladu či vypracování tematických nástěnek také názorné metody, které mají větší efekt a žáky více zaujmou. V tomto případě je možné využít například film *Cyberbully* zachycující příběh dívky, která se z role kyberagresora stává sama obětí kyberšikany nebo videa vytvořená v rámci projektu „Seznam se bezpečně“. Tento projekt vznikl jako reakce na sebevraždu dívky, kterou spáchala poté, co se stala obětí kyberšikany. Přestože je tento projekt již ukončen, vzdělávací videa jsou stále volně dostupná na internetu.

Kromě interně pořádaných preventivních aktivit je třeba začlenit do preventivních programů také aktivity pořádané externími organizacemi. Jejich velkou výhodou je, že mají s problematikou kyberšikany a její prevencí zkušenosti, jsou informovány o novinkách a trendech v online prostředí a mají aktuální informace o vývoji metod kyberšikany. Zároveň tito externí pracovníci vědí, jakým způsobem vhodně preventivně působit na žáky různých věkových kategorií. Nabídka preventivních činností zaměřených na kyberšikanu je v dnešní době opravdu široká. Více informací o nich mohou získat metodici prevence například na webových stránkách projektu „Prevence-info.cz“, který je garantován MŠMT ČR. Na těchto stránkách lze dohledat seznam organizací zabývajících se kyberšikanou v rámci Ústeckého kraje.

Vypracování krizového plánu kyberšikany

Jednotlivá střediska vybrané školy by měla mít v rámci svých preventivních programů zpracován také krizový plán kyberšikany, ve kterém je nutné srozumitelně popsat, za jakých situací má škola povinnost kyberšikanu řešit a jakým způsobem musí jednotliví zaměstnanci školy postupovat. Základními obecnými kroky, které by měly být dodrženy, je podpora oběti a zajištění jejího bezpečí, zajištění důkazných materiálů, vyšetření celého incidentu, informování rodičů oběti i agresora a v případě potřeby zajištění další konzultace či řešení s příslušnými institucemi. Je vhodné, aby byl v rámci krizového plánu popsán postup i pro případ, kdy se kyberšikana odehrála v době školní výuky nebo v rámci aktivit pořádaných školou a kdy tedy není úkolem vedení školy udělovat tresty a kázeňská opatření.

Registrace střediska v Chomutově a Kadani do projektu „Nenech to být“

Kyberšikana se odehrává mimo reálné prostředí a pokud není provázána také s tradiční šikanou, její odhalení není jednoduché. Ve většině případů se oběti kyberšikany dostane pomoci až ve chvíli, kdy ji vyhledá sama oběť nebo kdy tuto pomoc zajistí někdo z přihlížejících. Častou překážkou v nahlášení kyberútoku je však nedůvěra v to, že bude zachována anonymita oběti či přihlížejícího a nedojde následně ke zhoršení kyberšikany či jejímu rozšíření také na další žáky. V tomto ohledu je nutné nejen budovat důvěru žáků k metodikovi prevence, výchovnému poradci a vedení školy, ale také zajistit pro žáky bezpečný a anonymní prostředek k nahlášení šikany či kyberšikany. Jednou z možností je zřízení schránky důvěry v budově školy, která však nezaručuje naprostou anonymitu. V tomto směru je vhodné využít možnost zaregistrovat školu do projektu pořádaného organizací „Nenech to být“.

Tato organizace prostřednictvím tzv. online schránky důvěry umožňuje pracovníkům škol podchytit případy šikany a kyberšikany již v zárodku. Poté co se škola zdarma zaregistruje do programu, může žák či rodič anonymně nahlásit přes mobilní aplikaci nebo webovou stránku, kdo se stal obětí (kyber)šikany, kdo je agresorem, jak útok probíhá a kdo se jej dále účastní. Toto hlášení o daném útoku je následně odesláno pověřené osobě dané školy, která může kdykoliv požádat organizaci „Nenech to být“

o pomoc s jeho řešením. V případě, kdy organizace sama zaznamená hlášení závažnějšího charakteru, kontaktuje příslušnou školu, aby se ujistila, že byla oběti poskytnuta potřebná pomoc.

Vzdělávání zaměstnanců školy v oblasti kyberšikany a její prevence

Vzdělávání učitelů a dalších zaměstnanců školy v problematice kyberšikany je velmi důležitou a opomíjenou činností. Prvním důvodem, proč by měli být učitelé o tomto fenoménu dostatečně informováni, je skutečnost, že i oni sami se mohou stát obětí kyberšikany ze strany svých žáků. Přestože se jedná o dospělé osoby, u kterých se oproti žákům předpokládá schopnost rychle a efektivně daný problém vyřešit, nemusí tomu tak být. Mnoho učitelů zvláště vyšší věkové kategorie nepatří mezi běžné uživatele sociálních sítí nebo mobilních aplikací, a proto nemají přehled o tom, co všechno je jejich prostřednictvím možné vytvářet, sdílet a šířit. V důsledku toho mohou mít učitelé problém najít cestu, jak kyberšikanu vhodně ukončit a zároveň mohou mít větší problém identifikovat probíhající kyberšikanu také mezi žáky.

Z těchto důvodů by bylo vhodné, aby škola realizovala vzdělávací akci pro všechny zaměstnance školy zaměřené na problematiku kyberšikany a využívání informačních a komunikačních technologií. Tato vzdělávací akce může být zajištěna externí organizací či interně v rámci školy. Příkladem externí vzdělávací akce je akreditované školení dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků „Rizika internetu a komunikačních technologií“ pořádané Spolkem „Nebud' obět'!“ nebo vzdělávací akce pro učitele pořádaná v rámci projektu E-Bezpečí, která je zaměřena na ústřední témata spojená s rizikovým chováním na internetu. Tyto externí vzdělávací akce může škola využít například jen pro vzdělávání metodika prevence a výchovného poradce, přičemž ostatní zaměstnanci školy budou dále vzdělávání interně v rámci dané školy. Vzhledem k tomu, že se metodici prevence všech středisek již vzdělávací akce v oblasti kyberšikany zúčastnili, bylo by efektivní, aby své znalosti a zkušenosti uplatnili právě v rámci vzdělávání ostatních zaměstnanců školy. Školení nebo seminář pro zaměstnance školy tak může být veden metodikem prevence či výchovným poradcem, který účastníky školení seznámí s rizikovými faktory na internetu včetně jejich prevence a dále může spolupracovat s učitelem

informatiky, který tuto problematiku přiblíží z hlediska technického. Z toho pohledu je interní zajištění vzdělávací akce pro školu výhodné nejen finančně, ale také může jednotlivá školení a semináře přizpůsobovat různým věkovým kategoriím zaměstnanců či jejich předchozím zkušenostem a časovým možnostem.

Informování rodičů a zákonných zástupců o problematice kyberšikany

Z kvantitativního šetření vyplynulo, že více jak polovina rodičů se nezajímá o činnost svých dětí na internetu. Tato skutečnost může být dána tím, že bylo dotazníkové šetření provedeno v posledních ročnících, kde již mnoho žáků dosáhlo plnoletosti. Přesto by bylo vhodné rodiče v rámci třídních schůzek ve všech ročnících informovat o problematice kyberšikany a apelovat na jejich všímavost ohledně činnosti žáků na internetu a jejich mobilních zařízeních. Zároveň by měla být rodičům nabídnuta možnost konzultace této problematiky.

5 Závěr

Cílem bakalářské práce na téma „Názory žáků střední odborné školy a učiliště z oblasti rizikového chování“ bylo zjistit názory žáků posledních ročníků Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov na problematiku kyberšikany a její prevence a na základě zjištěných dat navrhnout doporučení na úpravu preventivního programu dané školy.

V rámci kvantitativního šetření, které bylo provedeno prostřednictvím dotazníkového šetření mezi žáky posledních ročníků, byly předem položeny čtyři výzkumné otázky. První výzkumná otázka se týkala úrovně znalostí žáků o problematice kyberšikany. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že většina dotazovaných žáků ví, co pojem kyberšikana znamená. Zároveň byli dotazovaní žáci schopni správně určit typy činností, které vykazují známky kyberšikany a které ne.

Druhá výzkumná otázka zkoumala názory žáků na problematiku kyberšikany. Z výsledků šetření vyplynulo, že většina dotazovaných považuje kyberšikana za stejně nebo dokonce více nebezpečnou než je tradiční šikana. Zároveň vysoké procento dotazovaných žáků považuje kyberšikana za trestný čin. Z dotazníkového šetření také vyplynulo, že si žáci uvědomují možné důsledky spojené s kyberšikanou. Dle názoru žáků se oběti kyberšikany mohou potýkat především se sociálními problémy, depresemi, sníženým sebevědomím a sebevražednými sklony. Pozitivním zjištěním je také to, že většina žáků za kyberšikana považuje šíření cizích fotografií či videí, psaní citlivých informací o druhé osobě na internetu a zneužití cizích účtů.

V rámci třetí výzkumné otázky bylo zjišťováno, zda žáci získali prostřednictvím realizovaných preventivních aktivit dostatečné informace o problematice kyberšikany. Z provedeného šetření vyplynulo, že téměř všichni dotazovaní žáci hodnotí informace o kyberšikaně získané v rámci školy jako dostatečné a pouze polovina z nich by uvítala, aby škola tomuto tématu věnovala ještě více pozornosti. Přibližně tři čtvrtiny dotazovaných uvedly, že byly v rámci školy realizovány preventivní aktivity na problematiku kyberšikany, a to především ve formě besed a přednášek. V tomto ohledu je možné předpokládat, že za přednášky jsou považovány také výklady učitelů v rámci třídnických hodin a společenskovedních předmětů.

Poslední výzkumná otázka ověřovala, zda je možné cílovou skupinu považovat za rizikovou z hlediska bezpečného užívání informačních a komunikačních technologií. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že žáky posledních ročníků dané školy lze považovat za rizikovou skupinu, jelikož všichni dotazovaní používají internet, na kterém polovina z nich tráví více jak čtyři hodiny denně. Většina žáků využívá připojování k internetu pomocí mobilních telefonů, což umožňuje jejich přístup na internet prakticky kdykoliv a kdekoliv. Rizikové je zároveň poměrně rozsáhlé využívání sociálních sítí, přes které probíhá nejen komunikace, ale také zveřejňování osobních a citlivých údajů, které mohou být dále zneužity. Problematický je také zjištěný velký nezájem rodičů o aktivitu svých dětí na internetu.

Prostřednictvím kvalitativního šetření bylo zjištěno, že přestože se na Střední škole technické, gastronomické a automobilní Chomutov již problém kyberšikany objevil, nemá ani jedno ze tří středisek školy preventivní program zaměřený na kyberšikany. Zároveň nemají střediska vypracován krizový plán pro případ jejího výskytu. V jednotlivých preventivních programech školy jsou zpracovány především typy rizikového chování, se kterými se škola potýká nejčastěji a ve vyšší míře. Jedná se například o tradiční školní šikany, užívání návykových látek či záškoláctví. Prevence kyberšikany probíhá v rámci školy zejména prostřednictvím informačních tabulí a výkladů učitelů v rámci hodin informatiky a základů společenských věd. Žádné jiné interní či externí preventivní aktivity prozatím realizovány nebyly.

Aby byli učitelé schopni efektivně bojovat proti výskytu kyberšikany, bylo by vhodné, aby měli o tomto fenoménu dostatečné informace a zároveň měli přehled o nástrahách využívání informačních a komunikačních technologií. V tomto ohledu však další vzdělávání zaměstnanců dané školy neprobíhá. Výjimku tvoří metodici prevence rizikového chování a výchovní poradci, kteří se zúčastnili vzdělávacích akcí zaměřených na prevenci kyberšikany.

Na základě provedeného kvantitativního a kvalitativního šetření proto bylo doporučeno několik nápravných opatření v systému prevence kyberšikany na dané škole. Vzhledem k tomu, že v minulosti bylo nutné výskyt kyberšikany řešit, byla doporučena aktualizace preventivních programů jednotlivých středisek a jejich doplnění o problematiku kyberšikany. V souvislosti s touto aktualizací byla zároveň

doporučena realizace více preventivních aktivit na toto téma, které mohou být organizovány interně v rámci školy nebo za pomoci externí odborné organizace. Dále bylo doporučeno, aby jednotlivá střediska školy do svých preventivních programů zapracovala krizové plány pro případ výskytu kyberšikany. Tyto krizové plány by měly pomoci žákům i zaměstnancům školy zorientovat se v jednotném postupu řešení případných kyberútoků.

Vzhledem k tomu, že se kyberšikana neodehrává v reálném prostředí, není její odhalení snadné. Ve většině případů je závislé na svědectví některého účastníka kyberšikany. Aby se žáci cítili bezpečně a méně se obávali probíhající kyberšikany nahlásit metodikovi prevence, byla doporučena středisku v Chomutově a Kadani registrace do projektu „Nenech to být“, která umožňuje žákům dané školy anonymní nahlášení a popis konkrétního útoku.

V neposlední řadě bylo v rámci bakalářské práce doporučeno další vzdělávání zaměstnanců školy v problematice kyberšikany a informování rodičů o nástrahách, které jsou s užíváním informačních a komunikačních technologií spojené. Pouze pokud se budou rodiče i učitelé orientovat v tom, jak funguje virtuální svět, budou moci být žákům oporou a rádci v reálném světě ve chvíli, kdy v tom virtuálním se již nebudou cítit bezpečně.

6 Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

BERANOVÁ, Eva, Nina MORAVCOVÁ a Pavel VYLEŤAL a kol. *Metodický průvodce výchovného poradce: [praktické náměty pro výchovné a kariérové poradce na základních školách]*. Praha: Raabe, 2014. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-090-1.

BĚLÍK, Václav. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-237-9.

BURDOVÁ, Eva a Jan TRAXLER. *Bezpečně na internetu: internet jako zbraň?*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-904864-9-2.

BURDOVÁ, Eva a Jan TRAXLER. *Problémy se třídou?: [tipy a náměty pro třídní učitele]*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Raabe, 2012. Třídní učitel. ISBN 978-80-87553-40-4.

CIKLOVÁ, Kateřina. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. Ostrava: EconomPress, 2014. ISBN 978-80-905065-6-5.

CZ.NIC, ed. *Bud' pánem svého prostoru: jak chránit sebe a své věci, když jste online*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: CZ.NIC, 2013. Třídní učitel. ISBN 978-80-904248-6-9.

ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?*. České Budějovice: Theia - krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-4-0.

ČERNÁ, Alena a kol. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů: studijní text ke stejnojmennému kurzu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2642-6.

FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. V Praze: Ikar, 2009. Třídní učitel. ISBN 978-80-249-1176-2.

HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.

JEDLIČKA, Richard. *Psychosociální vývoj dítěte a jeho poruchy z hlediska hlubinné psychologie: psychoanalytická propedeutika pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-070-6.

KOUTNÁ, Petra a kol. *Vybrané formy rizikového chování: [materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ]*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-25-1.

KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: GradaPublishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora a kol. *Děti a online rizika: sborník studií*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. Třídní učitel. ISBN 978-80-904920-2-8.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: internet jako zbraň?*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha:

Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.

MORAVCOVÁ, Nina a kol. *Výchovný a kariérový poradce v praxi: základní dílo*. Praha: Raabe, 2012. ISSN 1805-7098 (volné listy v pořadači).

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

SIXTA, Jiří, Jan TRAXLER a Eva BURDOVÁ. *Zdravé klima, aneb, prevenci rizikového chování si vytvoříme "domeček", kde nám bude dobře: studijní text ke stejnojmennému kurzu*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Příbram: Elrond, 2012. ISBN 978-80-260-2332-6.

SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5010-1.

ŠTOČEK, Milan. *Rukověť výchovného poradce a školního metodika prevence: (základní škola : (školní rok 2016/2017)*. 21. vydání, verze 1. Nový Bydžov: aTre, 2016.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VAŇKÁTOVÁ, Eva a kol. *Problémy se třídou?: [tipy a náměty pro třídní učitele]*. Praha: Raabe, 2012. Třídní učitel. ISBN 978-80-87553-40-4.

VAŠUTOVÁ, Maria a kol. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.

Internetové zdroje

AGT CHOMUTOV. *Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov, příspěvková organizace: O škole* [online]. 2018 [cit. 2018-09-1].

Dostupné z: <http://www.tgacv.cz/index.php/o-skole>

E-BEZPEČÍ. *Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014* [online]. In: Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014 [cit. 2018-09-10].

Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/61-vyzkum-rizikoveho-chovani-ceskych-deti-v-prostredi-internetu-2014-prezentace/file>

KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Kyberšikana a další formy kybernetické agrese – Příloha č. 7. MŠMT: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)* [online]. 2017 [cit. 2018-08-27].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=prevence+kyber%C5%A1ikana>

KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Národní výzkum kyberšikany učitelů* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 6-9 [cit. 2018-09-10].

Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/sites/default/files/users/10/vyzkumnazprava.pdf>

MŠMT ČR. *Manuál pro tvorbu Minimálního preventivního programu* [online]. Praha, 2010 [cit. 2018-09-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/16437>

MŠMT ČR. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018* [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-09-01]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/file/28077>

Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov. *Výroční zpráva za školní rok 2016/2017* [online]. 2017 [cit. 2018-09-01]. Dostupné z:

http://www.tgacv.cz/images/dokumenty_skoly/vyrocní_zprava_20162017.pdf

7 Seznam vyobrazení

Schéma č. 1: Dělení adolescence	12
Graf č. 1: Pohlaví respondentů	36
Graf č. 2: Znalost pojmu kyberšikana	36
Graf č. 3: Co je považováno za kyberšikanu	37
Graf č. 4: Nebezpečnost kyberšikany	38
Graf č. 5: Kyberšikana jako trestný čin	38
Graf č. 6: Dopady kyberšikany	39
Graf č. 7: Názory respondentů na šíření cizích fotografií.....	39
Graf č. 8: Názory respondentů na psaní citlivých informací o druhé osobě.....	40
Graf č. 9: Názory respondentů na zneužití cizího internetového účtu.....	40
Graf č. 10: Informovanost respondentů o tom, kde hledat pomoc	41
Graf č. 11: Pomoc s řešením kyberšikany	41
Graf č. 12: Preventivní činnost školy v problematice kyberšikany	42
Graf č. 13: Realizované preventivní aktivity	43
Graf č. 14: Názor respondentů na informovanost o dané problematice	43
Graf č. 15: Zájem respondentů o více informací o dané problematice.....	44
Graf č. 16: Způsob připojení k internetu.....	44
Graf č. 17: Činnost respondentů na internetu	45
Graf č. 18: Četnost používání internetu	46
Graf č. 19: Aktivita na sociálních sítích	46
Graf č. 20: Zveřejňované údaje.....	47
Graf č. 21: Viditelnost osobních údajů na sociálních sítích	47
Graf č. 22: Zájem rodičů o činnost dětí na internetu	48

8 Přílohy

Příloha č. 1: Žádost o spolupráci

Příloha č. 2: Dotazník pro žáky vybrané školy

Příloha č. 3: Otázky pro metodika prevence

Příloha č. 4: Výsledky dotazníkového šetření

Příloha č. 1: Žádost o spolupráci

V Praze dne 31. 8. 2018

Vážený pane řediteli,

dovolte mi, abych se na Vás obrátila s prosbou o spolupráci při získávání informací v rámci výzkumného šetření, které bude sloužit jako podklad k praktické části mé bakalářské práce. Jsem studentkou 3. ročníku na Institutu vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity v Praze a má bakalářská práce bude zpracována na téma „Názory žáků SOŠ a SOU z oblasti rizikového chování“.

Cílem mé bakalářské práce je zjištění názorů žáků na problematiku kyberšikany a její prevence. Výzkumné šetření bych na Vaší škole ráda provedla ve dvou krocích. Tím prvním by bylo dotazníkové šetření mezi žáky posledních ročníků, které bude zcela anonymní. Následně bych ráda provedla řízený rozhovor s metodikem prevence, díky kterému by byly získány doplňující informace o prevenci kyberšikany na Vaší škole. V případě Vašeho zájmu je možné zajistit absolutní anonymitu Vaší školy v rámci celé mé bakalářské práce.

Předpokládaný termín výzkumného šetření je v polovině září 2018.

Předem Vám mnohokrát děkuji za odpověď.

S pozdravem a přáním hezkého dne

Ing. Petra Máchová

tel.:

e-mail:

Příloha č. 2: Dotazník pro žáky vybrané školy

Milí žáci,

jsem studentkou 3. ročníku Institutu vzdělávání a poradenství na České zemědělské univerzitě v Praze a tento dotazník slouží jako zdroj informací pro mou bakalářskou práci týkající se názorů žáků na problematiku kyberšikany a její prevence.

Dovoluji si Vás proto požádat o pravdivé vyplnění tohoto dotazníku, který je zcela anonymní a získané informace budou použity pouze pro zpracování praktické části mé bakalářské práce.

Mnohokrát Vám děkuji za Váš čas, který věnujete vyplnění tohoto dotazníku.

Ing. Petra Máchová

Ročník studia: Studijní obor:

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- a. muž
- b. žena

2. Pojem kyberšikana:

- a. znám a vím, co znamená
- b. znám, ale nevím, co přesně znamená
- c. neznám

3. Za kyberšikana lze podle Vašeho názoru považovat (je možné označit více odpovědí):

- a. zasílání reklamních e-mailů a SMS zpráv
- b. ponižování a pomlouvání v rámci sociálních sítí, webových stránek a blogů
- c. úmyslné vyloučení jedince z virtuální komunity nebo jeho ignorování
- d. navštěvování internetových stránek s pornografickým obsahem osobami mladšími 18ti let
- e. ztrapňování někoho pomocí falešných profilů
- f. stahování filmů a hudby
- g. krádež a zneužití cizí virtuální identity (např. účtu na sociální síti apod.)
- h. publikování ponižujících cizích fotografií a videí
- i. krádež mobilního telefonu, tabletu nebo notebooku

4. Podle Vašeho názoru je kyberšikana:

- a. stejně nebezpečná jako tradiční šikana „tváří v tvář“
- b. méně nebezpečná než tradiční šikana „tváří v tvář“
- c. více nebezpečná než tradiční šikana „tváří v tvář“

5. Lze podle Vás kyberšikana považovat za trestný čin?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

- 6. Jaké podle Vás může mít kyberšikana dopady na její oběť (je možné označit více odpovědí)?**
- a. fyzické problémy (např. bolesti břicha a hlavy, nechutenství, vypadávání vlasů, problémy s pleť, ztráta hmotnosti apod.)
 - b. intelektuální problémy (např. potíže s pamětí a učením, potíže se soustředit, snížení motivace, snížení zájmů a koníčků apod.)
 - c. sociální problémy (např. nedůvěra k lidem, neschopnost navázat přátelství, agresivita vůči okolí apod.)
 - d. snížené sebevědomí
 - e. deprese
 - f. sebevražedné sklony
 - g. žádné
- 7. Myslíte si, že nahrání fotek na sociální síť (např. Facebook, Instagram apod.) nebo jejich další šíření (přes whatsapp, messenger apod.) bez souhlasu osob, které jsou na fotce zachyceny, je:**
- a. v pořádku, smí se to
 - b. neškodná zábava
 - c. může se jednat o kyberšikana
- 8. Myslíte si, že psát citlivé informace o druhé osobě na svém blogu či profilu je:**
- a. v pořádku, smí se to
 - b. neškodná zábava
 - c. může se jednat o kyberšikana
- 9. Myslíte si, že nabourání se do cizího e-mailu nebo profilu na sociální síti a jeho zneužití je:**
- a. v pořádku, smí se to
 - b. neškodná zábava
 - c. může se jednat o kyberšikana
- 10. Pokud byste se stal/a účastníkem kyberšikany (jako oběť nebo přihlízejíci), věděl/a byste na koho se obrátit o pomoc?**
- a. ano
 - b. ne
- 11. Pravděpodobně byste se obrátil/a o pomoc na:**
- a. rodiče
 - b. přátele
 - c. třídního učitele
 - d. oblíbeného učitele
 - e. metodika prevence
 - f. na někoho jiného, uveďte
 - g. na nikoho, nechal/a bych si to pro sebe

12. Zabývali jste se problematikou kyberšikany ve škole?

- a. ano
- b. ne

13. Pokud jste v předchozí otázce odpověděl/a ano, uveďte jakým způsobem (je možné označit více odpovědí):

- a. přednáška
- b. beseda
- c. interaktivní program
- d. skupinová práce
- e. pobytová akce
- f. individuální konzultace
- g. projektový den
- h. inscenační metody (hraní rolí, nácvik chování apod.)
- i. samostatná práce na dané téma (slohové práce, výtvarné práce apod.)
- j. jiné.....

14. Podle Vašeho názoru máte o kyberšikaně a zásadách bezpečného užívání internetu:

- a. naprosto dostačující informace
- b. spíše dostačující informace
- c. spíše nedostačující informace
- d. naprosto nedostačující informace

15. Uvítal/a byste, aby Vaše škola problematice kyberšikany věnovala více pozornosti?

- a. ano, toto téma mě zajímá a připadá mi důležité se mu více věnovat
- b. ne, myslím si, že se mu již věnuje dostatečně
- c. ne, toto téma mě nezajímá

16. Na internet se připojujete (je možné označit více odpovědí):

- a. přes mobil
- b. přes počítač/notebook doma
- c. přes počítač/notebook ve škole
- d. na tabletu
- e. jinak.....
- f. nepoužívám internet

17. Pokud používáte internet, k čemu ho nejvíc používáte (je možné označit více odpovědí)?

- a. prohlížení webových stránek
- b. nakupování na internetu
- c. sledování on-line videí a filmů
- d. hraní on-line her
- e. videohovory (např. Skype)
- f. komunikace na sociálních sítích
- g. komunikace přes e-mail
- h. tvorba vlastního blogu nebo webových stránek
- i. přispívání do internetových diskusí
- j. jiné

18. Pokud používáte internet, kolik času průměrně denně na něm strávíte?

- a. více jak čtyři hodiny denně
- b. tři až čtyři hodiny denně
- c. hodinu až dvě hodiny denně
- d. méně než hodinu denně
- e. nevyužívám internet každý den

19. Máte účet na některé sociální sítě (např. Facebook, Twitter, Instagram, MySpace, Snapchat, Google+, apod.)?

- a. ano
- b. ne

20. Pokud jste v předešlé otázce odpověděl/a ano, jaké informace na něm o sobě zveřejňujete (je možné označit více odpovědí)?

- a. skutečné jméno a příjmení
- b. svoje osobní fotografie, videa
- c. statusy (pocity, nálady, názory)
- d. e-mail adresu
- e. osobní údaje (adresa bydliště, telefonní číslo, škola, zaměstnání, vztahy, vazby na rodinné příslušníky apod.)
- f. informace o místě, kde se právě nacházíte
- g. koníčky, zájmy, mimoškolní aktivity
- h. jiné.....
- i. nic z předešlého

21. Pokud máte účet na některé sociální sítě, kdo má povolen sledovat informace, které o sobě zveřejňujete (fotky, statusy, koníčky apod.)?

- a. pouze ty osoby, které osobně znám
- b. osoby, které osobně znám a jejich přátelé
- c. osoby, které osobně znám a neznámí jednotlivci, kterým to z různých důvodů povolím
- d. mám veřejný profil a informace o mně může vidět kdokoliv
- e. jiné.....

22. Zajímají se Vaši rodiče o to, co na internetu děláte?

- a. ano
- b. ne

23. Pokud chcete blíže vyjádřit svůj názor k problematice kyberšikany, zde je prostor

.....
.....
.....

Ještě jednou Vám mnohokrát děkuji za vyplnění dotazníku!

Příloha č. 3: Otázky pro metodika prevence

1. Má Vaše středisko vytvořen preventivní program zaměřený na kyberšikanu?
2. Jaké aktivity Vaše škola praktikuje v rámci prevence kyberšikany a případně v jakých ročnících?
3. Vyhodnocujete pravidelně účinnost preventivního programu?
4. Domníváte se, že mají žáci Vaší školy dostatečné informace o zásadách bezpečného užívání informačních technologií a ví, jak v případě výskytu kyberšikany jednat?
5. Jakým způsobem probíhá vzdělávání pedagogických pracovníků Vaší školy v problematice kyberšikany a její prevence?
6. Znáte organizaci, webovou platformu a mobilní aplikaci „Nenech to být“? Využívá ji Vaše škola?
7. Museli jste již ve Vaší škole řešit výskyt kyberšikany a případně jakým způsobem?
8. Má Vaše škola vytvořen interní předpis pro to, jak mají zaměstnanci v případě zjištění výskytu kyberšikany jednat?

Příloha č. 4: Výsledky dotazníkového šetření

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muž	67	54%
Žena	57	46%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 2: Znalost pojmu kyberšikana

Znalost pojmu	Absolutní četnost	Relativní četnost
Znám a vím, co znamená	116	93%
Znám, ale nevím, co znamená	7	6%
Neznám	1	1%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 3: Co je považováno za kyberšikanu

Kyberšikanou je	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zasílání reklamních e-mailů a zpráv	2	0,5%
Ponižování a pomlouvání v rámci sociálních sítí a webových stránek	115	26,6%
Úmyslné vyloučení jedince z virtuální komunity	28	6,5%
Navštěvování internetových stránek s pornografickým obsahem osobami mladšími 18ti let	2	0,5%
Ztrapňování někoho pomocí falešných profilů	101	23,4%
Stahování filmů a hudby	2	0,5%
Krádež a zneužití virtuální identity	76	17,6%
Publikování cizích ponižujících fotografií a videí	102	23,5%
Krádež mobilního telefonu, tabletu nebo notebooku	4	0,9%
Celkem	432	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 4: Nebezpečnost kyberšikany

Nebezpečnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Stejně nebezpečná jako tradiční šikana	72	58%
Více nebezpečná jako tradiční šikana	43	35%
Méně nebezpečná jako tradiční šikana	9	7%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 5: Kyberšikana jako trestný čin

Jedná se o trestný čin	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	105	85%
Ne	4	3%
Nevím	15	12%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 6: Dopady kyberšikany

Dopady kyberšikany	Absolutní četnost	Relativní četnost
Fyzické problémy	42	8,5%
Intelektuální problémy	47	9,5%
Sociální problémy	109	22%
Snížené sebevědomí	96	19,3%
Deprese	101	20,4%
Sebevražedné sklony	98	19,7%
Žádné	3	0,6%
Celkem	496	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 7: Názory respondentů na šíření cizích fotografií

Šíření cizích fotografií	Absolutní četnost	Relativní četnost
V pořádku, smí se to	9	7%
Neškodná zábava	9	7%
Může se jednat o kyberšikanu	106	86%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 8: Názory respondentů na psaní citlivých informací o druhé osobě

Psaní citlivých informací	Absolutní četnost	Relativní četnost
V pořádku, smí se to	4	3%
Neškodná zábava	1	1%
Může se jednat o kyberšikanu	119	96%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 9: Názory respondentů na zneužití cizího internetového účtu

Zneužití cizího účtu	Absolutní četnost	Relativní četnost
V pořádku, smí se to	1	1%
Neškodná zábava	2	2%
Může se jednat o kyberšikanu	121	97%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 10: Informovanost respondentů o tom, kde hledat pomoc

Informovanost o pomoci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	109	88%
Ne	15	12%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 11: Pomoc s řešením kyberšikanu

Pomoc s řešením kyberšikanu	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rodiče	43	35%
Přátelé	17	14%
Třídní učitel	14	11%
Oblíbený učitel	8	6%
Metodik prevence	15	12%
Nikdo	7	6%
Někdo jiný	20	16%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 12: Preventivní činnost školy v problematice kyberšikanu

Prevence v rámci školy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	92	74%
Ne	32	26%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 13: Realizované preventivní aktivity

Realizované preventivní aktivity	Absolutní četnost	Relativní četnost
Přednáška	80	45%
Beseda	43	25%
Interaktivní program	3	1,5%
Skupinová práce	19	11%
Pobytová akce	0	0%
Individuální konzultace	2	1%
Projektový den	9	5%
Inscenační metody	1	0,5%
Samostatná práce	17	10%
Jiné	2	1%
Celkem	176	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 14: Názor respondentů na informovanost o dané problematice

Názor na informovanost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Naprosto dostačující informace	54	43%
Spíše dostačující informace	62	50%
Spíše nedostačující informace	7	6%
Naprosto nedostačující informace	1	1%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 15: Zájem respondentů o více informací o dané problematice

Zájem o další informace	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, toto téma mě zajímá	64	52%
Ne, škola se mu věnuje dostatečně	45	36%
Ne, toto téma mě nezajímá	15	12%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 16: Způsob připojení k internetu

Způsob připojení k internetu	Absolutní četnost	Relativní četnost
Přes mobilní telefon	119	41%
Přes počítač/notebook doma	104	36%
Přes počítač/notebook ve škole	41	14%
Na tabletu	20	7%
Jinak	6	2%
Celkem	290	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 17: Činnost respondentů na internetu

Činnost na internetu	Absolutní četnost	Relativní četnost
Prohlížení webových stránek	93	18%
Nakupování na internetu	83	16%
Sledování filmů a videí	97	19%
Hraní on-line her	50	10%
Videohovory	29	6%
Komunikace na sociálních sítích	106	20%
Komunikace přes e-mail	43	8%
Tvorba vlastního blogu či stránek	5	1%
Přispívání do internetových diskusí	11	2%
Celkem	517	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 18: Četnost používání internetu

Četnost používání internetu	Absolutní četnost	Relativní četnost
Více jak čtyři hodiny denně	62	50%
Tři až čtyři hodiny denně	37	30%
Hodinu až dvě hodiny denně	18	14%
Méně než hodinu denně	5	4%
Nevyužívám internet každý den	2	2%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 19: Aktivita na sociálních sítích

Aktivita na sociálních sítích	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	123	99%
Ne	1	1%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 20: Zveřejňované údaje

Zveřejňované údaje	Absolutní četnost	Relativní četnost
Jméno a příjmení	113	32%
Osobní fotografie a videa	92	26%
Statusy	35	10%
E-mail adresa	41	12%
Osobní údaje	20	6%
Informace o místě výskytu	11	3%
Koníčky a zájmy	37	10%
Nic z předešlého	3	1%
Jiné	0	0%
Celkem	352	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 21: Viditelnost osobních údajů na sociálních sítích

Viditelnost osobních údajů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pouze osoby, které osobně znám	82	66%
Osoby, které osobně znám a jejich přátelé	23	19%
Osoby, které osobně znám a neznámí jednotlivci, kterým to povolím	10	8%
Mám veřejný profil	9	7%
Jiné	0	0%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 22: Zájem rodičů o činnost dětí na internetu

Zájem rodičů o činnost dětí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	46	37%
Ne	78	63%
Celkem	124	100%

Zdroj: vlastní zpracování